

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
КАФЕДРА АРХІТЕКТУРИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до магістерської роботи
рівня вищої освіти «Магістр»

на тему: *Ревіталізація площі Соборної у м. Умань Черкаської області з
адаптацією її простору до сучасних потреб*

Виконав:
студент VI курсу, групи Арх - 61
спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»

Дмитренко Леся Іванівна

(прізвище та ініціали)

Керівник *Кюнцилі Романа Василівна*

(прізвище та ініціали)

Консультанти з розділів:

Науково-дослідний _____
(підпис)

Кюнцилі Р.В.
(прізвище та ініціали)

Охорона навколишнього
середовища _____
(підпис)

Панас Н.Є.
(прізвище та ініціали)

Дубляни - 2024 рік

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Факультет будівництва та архітектури
Кафедра архітектури
Рівень вищої освіти «Магістр»
Спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
“22” квітня 2024 року

ЗАВДАННЯ
на магістерську роботу

студенту *Дмитренко Лесі Іванівні*
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи *Ревіталізація площі Соборної у м. Умань Черкаської області з адаптацією її простору до сучасних потреб.*

керівник роботи *Кюнцлі Романа Василівна, д.мистец., професор*
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від “19” квітня 2024 року № 256 / к-с

2. Строк подання студентом роботи: *17 грудня 2024 року*

3. Вихідні дані до роботи:

містобудівні схеми Черкаської області, об'єднаної територіальної громади, ілюстративні матеріали наукової літератури та інтернет-ресурсів, авторські фото архітектурних об'єктів, замальовки, обмірні креслення

4. Зміст пояснювальної записки:

Реферат

Зміст

Вступ (актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, методика дослідження).

1. Стан проблеми, огляд літератури.

2. Комплексне ревіталізація площі Соборної у м. Умань Черкаської області з адаптацією її простору до сучасних потреб.

2.1. Зарубіжний досвід ревіталізація площі з адаптацією їх простору до сучасних потреб.

2.2. Вітчизняний досвід ревіталізація площі з адаптацією їх простору до сучасних потреб.

3. Проектні пропозиції.

4. Охорона навколишнього середовища.

Висновки та пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу:

архітектурно-ілюстративні матеріали з дослідження задекларованої проблеми вітчизняного та зарубіжного досвіду, проектні пропозиції ревіталізації площі з адаптацією її простору до сучасних потреб та архітектурно-планувальні креслення запроєктованого об'єкту

6. Консультанти розділів проекту

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Кюнцилі Р.В., професор</i>		
2	<i>Кюнцилі Р.В., професор</i>		
3	<i>Кюнцилі Р.В., професор</i>		
4	<i>Панас Н.Є., доцент</i>		

7. Дата видачі завдання *24 квітня 2024 року*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту	Строк виконання етапів проекту	Виконання
1	<i>Збір та опрацювання матеріалів для виконання магістерської роботи</i>	2.06.24	
2	<i>Підготовка та написання розділу з комплексного дослідження задекларованої проблеми</i>	18.10.24	
3	<i>Виконання ілюстративних та архітектурно-планувальних креслень</i>	28.10.24	
4	<i>Виконання проектних пропозицій</i>	18.11.24	
5	<i>Виконання розділу з охорони навколишнього середовища</i>	25.11.24	
6	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу та пояснювальної записки</i>	9.12.24	

Студент _____
(підпис)

Дмитренко Л.І.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Кюнцилі Р.В.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на присвоєння освітнього ступеня «магістр» – 88 сторінок текстової частини, ілюстративний матеріал на планшетах розмірами 10 м2, 69 джерел літератури, 38 рисунки.

«Ревіталізація площі Соборної у м. Умань Черкаської області з адаптацією її простору до сучасних потреб» Дмитренко Леся Іванівна – Магістерська робота. Кафедра архітектури. – Дубляни, Львівський НУП, 2024 р.

У роботі проаналізовано історію формування центральних площ європейських та українських міст, які традиційно відігравали ключову роль як головні містоутворюючі елементи. Виявлено особливості їх планувального розвитку від моменту заснування до сучасності, а також наголошено на необхідності ревіталізації цих просторів у контексті урбаністичних трансформацій. У дослідженні проведено детальний аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду в сфері оновлення громадських просторів. Вивчено архітектурно-планувальні підходи до ревіталізації центральних площ, що враховують соціально-економічні та культурні аспекти розвитку міст. Розглянуто ключові фактори, що впливають на проектування та адаптацію публічних просторів, зокрема архітектурні, функціональні, естетичні та екологічні вимоги. Окрему увагу приділено сучасним будівельним нормам та стандартам, які регулюють адаптацію громадських просторів до потреб різних категорій користувачів, включаючи доступність для осіб з обмеженими можливостями та екологічну стійкість. У роботі з'ясовано основні принципи формування архітектурно-планувальних рішень для громадських просторів в Україні, що забезпечують їхню функціональність та відповідність сучасним вимогам. На основі проведених досліджень запропоновано проєкт ревіталізації площі Соборної у м. Умань, який передбачає її адаптацію до сучасних потреб. Проєкт включає оновлення функціональних зон, створення комфортних умов для відпочинку і дозвілля, покращення транспортної інфраструктури та забезпечення умов для проведення громадських заходів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	11
РОЗДІЛ II КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКИХ ПЛОЩ.....	17
2.1 Ринкові площі як основний структурний елемент міста.....	17
2.2. Зарубіжний досвід реновації громадських просторів.....	20
2.2.1. Польща.....	22
2.2.2. Італія.....	35
2.2.3. Китай.....	36
2.2.4. Копенгаген.....	42
2.3. Вітчизняний досвід реновації центральних площ.....	45
РОЗДІЛ III ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ.....	59
3.1. Архітектурно-планувальні вирішення площі Соборності в Умані.....	59
3.1.1. Природно-кліматичні умови.....	59
3.1.2. Характеристика території центральної частини міста до ревіталізації площі.....	60
3.1.3. Трансформація транспортної інфраструктури центральної частини міста.....	62
3.1.4. Генеральний план площі Незалежності.....	62
3.1.5. Благоустрій та організація рельєфу території.....	63
3.1.6. Основні конструктивні рішення архітектурно-просторових елементів площі.....	64
3.1.7. Інженерне обладнання та пожежні вимоги.....	68
3.2. Архітектурно-просторові вирішення ревіталізованої площі Соборності в Умані.....	71
РОЗДІЛ IV ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	76
4.1. Загальна екологічна характеристика досліджуваного регіону.....	76
4.2. Очікувані впливи на навколишнє середовище, їх мінімізація та компенсація.....	79

ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Важливою частиною дослідження історії міських поселень України є вивчення їхньої архітектурної спадщини, зокрема просторової організації міських центрів. Історично, ключовим елементом просторового формування міст була центральна площа, яка виконувала не лише комунікаційну та репрезентативну функції, але й мала символічне значення в історичному розвитку міста. Вона часто була пов'язана з архітектурними пам'ятками та слугувала важливим осередком громадського життя, комерції, а також політичної та соціальної активності мешканців.

Ринкові площі були самостійними просторовими вузлами, які органічно вписувалися в композиційно-планувальну структуру міста, формуючи його центр. Вони не лише відігравали ключову роль у формуванні архітектурного образу поселення, але й активно впливали на просторову організацію прилеглих територій та розвиток міської забудови. Такі площі були місцем для торгівлі, зустрічей, проведення ярмарків і громадських заходів, що робило їх невід'ємною частиною соціального та економічного життя міста.

Сьогодні в умовах активного розвитку урбаністичних процесів і зміни потреб суспільства постає необхідність ревіталізації ринкових площ, щоб вони відповідали сучасним функціональним вимогам та будівельним нормам. Ревіталізація таких площ вимагає врахування сучасних стандартів просторової організації, що забезпечують зручність для всіх категорій населення, зокрема людей з обмеженими можливостями, а також врахування вимог щодо безпеки, екологічної стійкості та інтеграції новітніх технологій.

Сучасні будівельні норми акцентують на створенні комфортного та безпечного середовища для користувачів ринкових площ. Це включає адаптацію простору для доступності, належну організацію пішохідних зон, створення умов для використання відновлюваних джерел енергії, озеленення та раціональне використання площі для проведення масових заходів. Такі вимоги мають бути

враховані при розробці генеральних планів розвитку міста, концепцій ревіталізації середмістя та охоронних зон.

Важливим аспектом є науково обґрунтована розробка генеральних планів, що включають збереження історичних пам'яток та архітектурного обличчя міста, а також впровадження сучасних технологій, які дозволять площам виконувати свої традиційні функції в нових умовах. Це сприятиме не лише збереженню культурної спадщини, але й створенню сучасного, комфортного та функціонального міського середовища.

У магістерській роботі «Ревіталізація площі Соборної у м. Умань Черкаської області з адаптацією її простору до сучасних потреб» для досягнення поставлених цілей та завдань можуть бути використані різноманітні науково-дослідницькі методи. Ці методи допоможуть всебічно проаналізувати ситуацію, оцінити стан простору, з'ясувати специфіку його використання, а також запропонувати обґрунтовані рішення для його модернізації та адаптації до сучасних вимог. До основних методів, що можуть бути застосовані у дослідженні, належать:

Історико-аналітичний метод. Цей метод передбачає вивчення історії розвитку площі Соборної в контексті загальної еволюції міських просторів Умані та інших європейських міст. Аналізуються архівні документи, картографічні матеріали, історичні джерела та література, що дозволить з'ясувати, як формувався архітектурний і просторовий образ площі з моменту її заснування до сучасності. Це дає змогу зрозуміти її історичне значення та визначити аспекти, які потребують збереження або адаптації.

Архітектурно-планувальний аналіз. Даний метод включає оцінку існуючого стану площі з точки зору архітектурної планувальної структури, функціонального зонування, транспортних рішень та відповідності до сучасних містобудівних норм. За допомогою цього методу можна виявити недоліки просторової організації та сформулювати рекомендації для покращення функціональності та естетичної якості площі.

Соціологічні методи. Важливою складовою дослідження є аналіз потреб та очікувань користувачів простору. Для цього можуть бути використані соціологічні опитування, інтерв'ю з мешканцями та відвідувачами Умані, фокус-групи з представниками громадськості. Це дозволить визначити, як площа використовується в повсякденному житті, які функції вона виконує, що можна покращити з точки зору зручності та комфорту.

Порівняльний аналіз. Цей метод передбачає вивчення аналогічних проєктів ревіталізації міських площ у містах України та Європи. Досліджуючи успішні приклади трансформації публічних просторів, можна виявити ефективні підходи та практики, які можуть бути застосовані у контексті Умані. Порівняльний аналіз допоможе зрозуміти, як інші міста справляються з викликами модернізації історичних площ і які рішення є найбільш успішними.

Економічний аналіз. Для обґрунтування фінансової доцільності запропонованих заходів ревіталізації використовується економічний аналіз. Він дозволяє оцінити витрати на реалізацію проєкту, можливі джерела фінансування, а також прогнозувати економічний ефект від його впровадження. Це може включати оцінку впливу проєкту на місцеву економіку, туризм, підприємницьку діяльність і загальний рівень інвестиційної привабливості міста.

Нормативно-правовий аналіз. Цей метод полягає у вивченні чинних будівельних норм і стандартів, які регулюють процеси реконструкції та ревіталізації громадських просторів. Адаптація площі Соборної повинна відповідати вимогам законодавства, включаючи питання доступності, безпеки, екологічної стійкості та енергозбереження. Нормативно-правовий аналіз допоможе визначити обмеження та можливості для реалізації проєкту з юридичної точки зору.

Моделювання і візуалізація. Цей метод дозволить створити архітектурно-просторову модель оновленої площі з використанням сучасних графічних і програмних засобів. Візуалізація допоможе наочно представити майбутній вигляд площі, продемонструвати можливі зміни в її просторовій організації та

оцінити, як запропоновані рішення будуть виглядати в реальному міському контексті.

У комплексі ці методи дослідження дозволяють всебічно оцінити поточний стан площі Соборної, з'ясувати її роль у міській структурі та розробити оптимальні рішення для її ревіталізації, що відповідають сучасним містобудівним вимогам та потребам мешканців.

Об'єкт дослідження: Об'єктом дослідження є Соборна площа в місті Умань Черкаської області, її архітектурно-просторова структура, функціональне призначення та стан на момент дослідження. Особлива увага приділяється її історичній цінності, ролі у міській інфраструктурі, а також необхідності ревіталізації для адаптації до сучасних потреб і будівельних норм.

Предмет дослідження: Предметом дослідження є архітектурно-планувальні рішення та методи ревіталізації Соборної площі у місті Умань, спрямовані на адаптацію її простору до сучасних функціональних, естетичних та соціальних вимог, з урахуванням чинних будівельних норм та стандартів.

РОЗДІЛ I

СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У сучасних умовах дедалі більше уваги приділяється питанням сталого та перспективного розвитку міських територій. Сучасні міста стикаються з викликами, пов'язаними з необхідністю забезпечити гармонійний розвиток, який би одночасно сприяв поліпшенню якості життя громадян і не завдавав шкоди навколишньому середовищу та природним ресурсам. Вибір правильного вектора розвитку міста здатний позитивно вплинути на соціальні, економічні та екологічні аспекти життя міських територій, що робить його важливою складовою сучасного містобудування.

Постійне вдосконалення міського простору є однією з ключових задач для забезпечення сталого розвитку міст. Це включає не лише функціональні зміни, але й естетичні, соціальні та екологічні аспекти. Основною метою містобудівних рішень є створення комфортного, безпечного і функціонального середовища для мешканців, що реалізується через розробку новітніх підходів, методів і технологій планування та управління міськими територіями.

Потреба у формуванні якісного та гармонійного міського простору виникла ще в давні часи, коли з'явилися перші міста. Сучасність додає до цієї проблематики нові виклики та умови, що вимагають розробки нових принципів і методів організації простору. У сучасних містах важливо забезпечити безпеку, комфорт та екологічну стійкість середовища для життя і праці мешканців.

Міський простір і його планувальна структура мають вирішальний вплив не лише на естетичне сприйняття міста, але й на його функціонування. Протягом століть міське середовище зазнавало значних змін: створювалися нові принципи планування, архітектурні методи, які допомагали оптимізувати структуру міста, покращувати умови життя населення і відповідати новим соціально-економічним викликам. Кожен історичний етап розвитку залишав свій відбиток у вигляді змін міського простору, формуючи унікальне обличчя міст і їхню архітектурну спадщину. У сучасному світі ці процеси продовжують розвиватися,

що вимагає постійного пошуку інноваційних рішень для планування міських територій.

Постійне збільшення населення міст викликає безперервні зміни в міському просторі, що зумовлює необхідність встановлення пріоритетів з урахуванням потреб як постійних мешканців, так і тимчасових користувачів міських територій. Сучасна містобудівна діяльність являє собою складну багаторівневу систему, яка об'єднує загальні принципи формування, регулювання та проєктування міських територій, враховуючи новітні виклики та тенденції розвитку урбаністичних просторів. Зміна цих принципів планування є відповіддю на актуальні проблеми й нові потреби міст.

Міський простір формується під впливом багатьох факторів і створює середовище для життєдіяльності людей. Сюди входять природні ресурси, архітектурно-планувальні рішення, екологічні та соціально-культурні характеристики, які разом створюють унікальний образ міста і визначають його ідентичність. Тому існує потреба в наступних кроках:

- Систематизація потреб міської громади. Важливо зрозуміти пріоритети мешканців і користувачів простору, щоб краще відповідати їхнім запитам;
- Класифікація міського простору за сучасними ознаками. Це дозволить ефективно організовувати міську структуру відповідно до потреб різних груп населення;
- Створення міського простору, що має чітко визначену траєкторію розвитку. Простір повинен бути запланованим і функціонально продуманим на довгострокову перспективу;
- Інтеграція існуючих методів містобудування. Важливо використовувати найкращі практики планування та управління міським простором, враховуючи головні принципи сучасного містобудування;
- Визначення об'ємно-просторових елементів проєктування. Необхідно враховувати умови та обмеження для гармонійного розвитку міських територій.

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю створення оптимального і комфортного міського простору, що є основною метою сучасного містобудування. Це вимагає розробки нових підходів, методів і

методик, які дозволять максимально врахувати потреби людей та умови навколишнього середовища.

На сьогодні існує потреба у формуванні методу створення комфортного міського простору, який би поєднував основні принципи існуючих підходів та інноваційні рішення.

Особливе місце в структурі міського простору займають історичні прощі, використання яких пов'язано із збереженням та раціональним використанням історико-культурної спадщини. Однією з ключових проблем є необхідність удосконалення просторової та композиційної організації міських територій, що повинно забезпечити збереження їхньої неповторності та автентичності. Ця проблема значною мірою обумовлена сучасним станом теорії та практики вітчизняної архітектури, де дослідження та узагальнення накопиченого досвіду відбувалися фрагментарно, і в багатьох випадках не приділялося достатньої уваги архітектурно-естетичним аспектам реконструкції та ревіталізації міських просторів.

Такий підхід нерідко призводив до втрати цінного історичного середовища, що негативно впливало на загальний вигляд міст, їхню культурну та архітектурну ідентичність. Нестача цілісного бачення під час реконструкції призводила до дисгармонії між старими архітектурними об'єктами та новими елементами, що додавалися до міського середовища, створюючи враження незавершеності чи хаотичності.

У зв'язку з цим одним із ключових завдань сучасної архітектурної теорії є впровадження системного підходу до реконструкції та ревіталізації міст. Такий підхід передбачає тісне взаємодоповнення між збереженням архітектурної спадщини та розвитком нових композиційних рішень. Це дозволяє забезпечити спадкоємність у процесі формування міської структури, гармонійно поєднуючи історичні та сучасні елементи в єдиному композиційному контексті.

Системний підхід також передбачає врахування всіх аспектів міського простору, включаючи функціональні, естетичні та соціокультурні потреби населення, що дозволить зберегти історичну цінність міських територій та

водночас створити умови для їх адаптації до сучасних вимог. Це забезпечить не лише збереження архітектурної спадщини, але й розвиток міст як живих організмів, що відповідають потребам сьогоденного суспільства, залишаючи при цьому недоторканим їхній унікальний історичний дух.

Питання формування, організації та планування міського простору займає важливе місце в працях багатьох зарубіжних дослідників, які внесли вагомий внесок у розвиток теорії урбанізації. Серед них варто виділити роботи таких видатних архітекторів та урбаністів, як Ле Корбюзьє, який акцентував увагу на функціональному зонуванні міста та модернізації просторових структур, Кевіна Лінча, що розробив концепцію образу міста, і П'єра Бурдьє, який досліджував соціальні аспекти міського простору. Не менш важливі дослідження Джейн Джекобс, яка розкривала значення живої міської структури, Георга Зіммеля з його аналізом соціальних процесів у містах, Камілло Зітте, що зосередився на художніх аспектах планування, Анрі Лефевра, відомого своїм соціально-просторовим підходом, а також Джона Форрестера та Рікардо Флориди, що досліджували проблеми системного управління та цифрової урбаністики [43].

Серед вітчизняних дослідників, що працюють над фундаментальними питаннями містобудування та організації міського простору, варто виділити праці В.В. Владимиrowa, З.М. Яргіна, Зігфріда Гідіона, а також таких фахівців, як А.Е. Гутнов, М.М. Дьомін та Г.Й. Фільваров. Їхні роботи присвячені вивченню еволюції міських структур та принципів архітектурного проектування з урахуванням історичних і сучасних підходів до міського розвитку.

Що стосується управління міським простором і його розвитком, особливу увагу привертають дослідження В.М. Бабаєва [3], І.К. Бистрякова, О.І. Сингаївської [38] та інших науковців. Їхні праці присвячені аналізу та вдосконаленню систем управління міськими процесами з акцентом на інтеграцію нових технологій та підходів до ефективного розвитку міських систем.

У сфері функціонально-просторової структури міста вагомий внесок зробили такі дослідники, як В. Гусаков [14], Ю.М. Білоконь [7], М.М. Дьомін, В.М. Груздєв та А.М. Плешкановська [34]. Їхні роботи аналізують чинники, які

впливають на формування міського простору, досліджують взаємозв'язок між різними елементами міської структури та їх вплив на комфортність проживання в містах.

Крім того, важливі питання аналізу та оцінки міського простору висвітлені в роботах М.М. Габреля [13], М.В. Омеляненко [29], Г.О. Осиченко [30] та П.Ю. Карпенка [20]. Їхні дослідження охоплюють методи нормування міських просторів і створення нормативної бази для їх планування, що дозволяє розробляти ефективні рекомендації для реорганізації міських середовищ.

Окрему увагу приділено аналізу потреб людини, як з точки зору архітектурних рішень, так і з урахуванням соціально-психологічних аспектів. Відомі вчені, такі як А. Маслоу, Е. Фромм і В.П. Мироненко, досліджували, як потреби людини формують вимоги до міського простору і впливають на його проектування. Ці дослідження важливі для розробки таких міських рішень, які відповідають як функціональним, так і емоційним потребам жителів.

Таким чином, роботи вчених у цій сфері сприяють вирішенню ключових питань формування міського простору, спираючись на загальнонаукові та спеціалізовані підходи до його планування, реконструкції та розвитку, що забезпечує гармонійний зв'язок між минулим і майбутнім у міському середовищі.

В Україні сьогодні велика кількість наукових праць присвячена дослідженню історичних аспектів розвитку міст і містечок, зокрема їх головної і важливої складової – центральної площі. В цих роботах розглядаються процеси урбанізації, встановлення магдебурзького права, управління поселеннями та їхній економічний розвиток. Ґрунтовні дослідження часто фокусуються на специфічних особливостях і принципах історичного становлення окремих міст.

Наприклад, містобудівні принципи формування Івано-Франківська досліджують С. Кравцов [22] і П. Ричков. М. Бевз [4] у своїх роботах аналізує історико-архітектурний розвиток Жовкви, а П. Ричков [36] зосереджується на дослідженні таких міст як Луцьк, Володимир-Волинський, Остріг, Рівне та Дубно. Ці дослідження є важливими джерелами для розуміння архітектурного

розвитку регіональних центрів та їхньої ролі в історичній урбаністичній системі України.

Для того, щоб повноцінно оцінити значення ринкових площ як важливих елементів міського середовища, необхідно спиратися на комплексні та узагальнювальні дослідження. Теоретичні праці, присвячені планувально-композиційній структурі історичних міст, створили такі відомі дослідники як С. Кравцов, Г. Петришин [32], С. Топилко [41], У. Іваночко [18] і П. Ричков [37]. Їхні роботи надають глибоке розуміння закономірностей формування міського простору, що є основою для подальшого вивчення міського планування.

Важливе місце займають публікації у наукових збірниках, присвячені аналізу ринкових площ, які є ключовими урбаністичними елементами міського середовища. Серед провідних дослідників, які вивчають цей аспект, фігурують П. Ричков [37], С. Топилко [42], М. Каплінська [19] та М. Ясінський [46]. Їхні роботи допомагають глибше зрозуміти не лише історичні аспекти, а й сучасні підходи до ревіталізації таких важливих громадських просторів.

РОЗДІЛ II

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКИХ ПЛОЩ

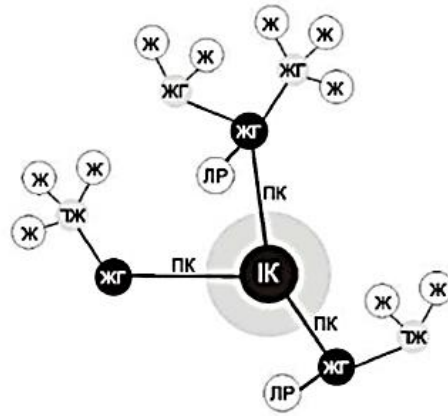
2.1. Ринкові площі як основний структурний елемент міста

Міська площа — це ключовий елемент, який відрізняє історичне місто від сільської місцевості, і виступає головною ознакою міської організації. Вона не лише є центром торговельного життя, але й символом правового статусу міста. Крім ринкової площі та вулиць, міське середовище визначають важливі архітектурні елементи, такі як костели, церкви, синагоги, замки, палаци, ратуші, міські мури, оборонні башти, брами, вали, рови, а також кам'яні або муровані будинки, що слугували місцем для торгівлі, шинків та складів різноманітних товарів. Ці архітектурні споруди формували унікальний простір міста, який був чітко відмежований від сільської округи і мав особливий правовий статус.

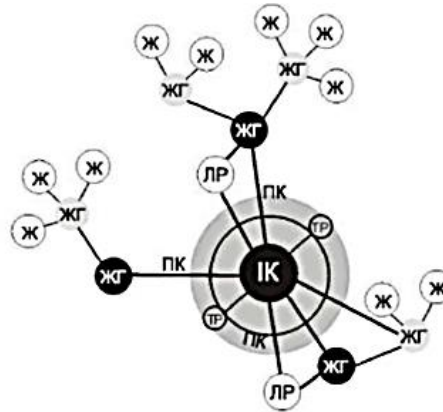
Професор Сергій Кравцов у своїх дослідженнях принципів регулярного містобудування Галичини відзначає, що такі ключові елементи міського плану, як ринкова площа та оборонний периметр, відігравали визначальну роль у тому, щоб вважати поселення містом. Вони не лише відрізняли місто від навколишніх сільських територій, але й підкреслювали його значущість як економічного, адміністративного та оборонного центру. Чітко окреслена в просторі ринкова площа була ядром міського життя, центром соціальної та економічної активності, навколо якого будувалася вся міська структура. Це місце не лише для торгівлі, а й символічний центр містечкового всесвіту, де перепліталися всі аспекти життя громади.

Перші ринкові площі зазвичай мали геометричну форму, обмежену квадратами або прямокутниками, які могли бути регулярними або мати неправильну конфігурацію. Такі площі заповнювалися будинками та вільними просторами, призначеними для торгівлі й зібрань. Приклади подібних ринкових площ можна знайти не лише в містах України, але й у багатьох європейських містах.

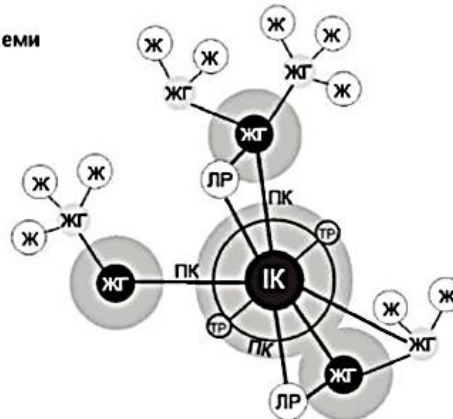
II пол. XX ст.
 Поліцентрична система
 з загальноміським центром
 та громадськими підцентрами

Кін. XX ст.
 Поліцентрична система
 з нарощенням функцій та зв'язків
 загальноміського центру

Початок XXI ст.
 Фрагментація поліцентричної системи
 з кількісним ростом нових
 громадських центрів
 планувальних районів,
 мікрорайонів, кварталів
 та перерозподілом
 зон їх впливу

Функціональні зони
 ІК = історико-культурного призначення
 ЖГ = житлово-громадської забудови
 ЛР = ландшафтно-рекреаційна
 ПК = пішохідно-комунікаційна
 * із зон, передбачених ДБН Б.2.2.12:2019 в модель не включено курортно-оздоровчу зону, оскільки для курортних поселень діють додатково спеціалізовані норми, які враховують потреби у ГП

Рис.1. Динаміка розвитку планувально-просторової структури ГП міст України

На думку Сергія Кравцова, ринкова площа була одним з найважливіших елементів міст, що мали магдебурзьке право, і вона виступала свідченням статусу

міста як особливої урбаністичної одиниці. Хоча загальний принцип планування площ зберігався в часі, їхні конфігурації зазнавали змін. Це підтверджує наявність площ неправильної форми, що виникли не лише через похибки у первинному поділі території, але й через накопичені деформації, що виникали протягом століть. Таким чином, ринкові площі не були статичними елементами; вони еволюціонували під впливом часу та змін у міській забудові, зберігаючи при цьому свою ключову роль у житті міста.

Ринкові площі є унікальними прикладами синтетичного міського простору, створеного людиною для її потреб та життя. Це середовище, яке виконує подвійну семіотичну функцію. З одного боку, ринкова площа моделює універсум: її архітектура та планування відображають уявлення людей про організований і заселений світ, і ці уявлення переносяться на структуру міста в цілому. З іншого боку, саме поняття універсуму формує її: створений людьми простір відображає їхнє сприйняття глобальної структури світу, культурних, соціальних та релігійних контекстів. Відтак ринкові площі стають своєрідним втіленням взаємодії між локальним міським простором і глобальними тенденціями, одночасно відображаючи впливи міста та ширшого європейського контексту на свій розвиток.

Цей взаємозв'язок малої і великої структури відбивається у ринкових площах, які служать не лише економічними центрами, але й культурними, соціальними та політичними майданчиками. Ринкові площі мають власну хронологію, яка охоплює релігійні, політичні та соціальні події, що відбуваються на їхніх теренах. Це місця, де формуються ідентичність міста та його громади, де історія залишає свої знаки та акценти. Просторові домінанти ринкових площ, як-от ратуші, собори, палаци або інші ключові архітектурні об'єкти, є символами влади, культури або релігії, а публічне зонування визначає функції цих просторів у повсякденному житті міста.

Ці площі можна порівняти з палімпсестом — багат шаровим документом, на якому кожне нове покоління залишає свій слід, проте попередні записи ніколи не зникають остаточно. Уважне вивчення ринкових площ дозволяє

реконструювати не тільки окремі моменти історії міста, але й показати етапи розвитку всієї громади, регіону або навіть держави. Кожен новий шар історії, що проявляється у вигляді архітектурних змін, соціальних рухів або політичних подій, стає частиною цієї безперервної тканини часу.

Розгляд цих дискурсів дозволяє побачити складне переплетення історичних та культурних зв'язків, що формували міське середовище протягом століть. Так, ринкова площа у Львові була свідком важливих державних подій, зокрема у 1436 році, коли король Владислав III приймав на ній прилюдну присягу від Мультянського господаря Іллі і його боярів. Ця подія мала велике політичне значення для міста та потребувала значної підготовки з боку місцевої громади. Символічним є той факт, що саме ринкова площа була обрана місцем для такої важливої церемонії.

Подібно до цього, 1 листопада 1918 року на ратушній вежі Львова був піднятий синьо-жовтий прапор, символізуючи прагнення української громади до незалежної держави. Пізніше, 3 квітня 1990 року, після розпаду Радянського Союзу, цей символ знову з'явився на ратуші, відзначаючи політичні зміни в житті міста та країни.

Ринкові площі зберігають хроніки подій, які відображають не лише політичні трансформації, але й соціальні зміни, економічний розвиток, релігійне розмаїття та культурні конфлікти. Це місця, де історія не лише пишеться, але й постійно переписується, змінюючи обличчя міста і впливаючи на його майбутнє.

2.2. Зарубіжний досвід реновації громадських просторів

Міські площі як основні елементи громадського простору відіграють важливу роль у соціальній структурі спільнот, забезпечуючи місця для взаємодії, спілкування та соціальної активності. Проте з часом ці простори можуть потребувати реконструкції та будівництва для відповідності новим потребам і забезпечення їхньої тривалої функціональності та привабливості. У цьому дослідженні розглянуто значення проєктів реконструкції громадських просторів, їхні основні переваги та успішні приклади трансформацій.

Однією з ключових цілей реконструкції є покращення доступності та інклюзивності. Впровадження елементів інфраструктури, таких як пандуси, ліфти та тактильна бруківка, забезпечує комфортне пересування для осіб з різними фізичними можливостями. Створення доступного середовища сприяє інклюзії та дозволяє всім членам громади повноцінно брати участь у суспільному житті.

Модернізація інфраструктури та заходи з підвищення безпеки є важливою складовою проєктів реконструкції. Це може охоплювати оновлення електричних систем, покращення освітлення та зміцнення структурної цілісності будівель. Ці заходи підвищують не тільки естетичну привабливість громадських просторів, а й їхню безпечність для відвідувачів.

Реконструкція також спрямована на збільшення функціональності та гнучкості простору. У відповідь на змінні потреби громади, ці простори можуть перетворюватися на багатофункціональні зони, придатні для різних видів діяльності. Це може включати зміну конфігурацій, додавання багатоцільових зон або інтеграцію модульних елементів, що забезпечують гнучкість використання.

Особливу увагу слід приділяти збереженню культурної та історичної цінності громадських місць. Реконструкція дозволяє відновити і зберегти ці об'єкти для майбутніх поколінь, використовуючи методи збереження спадщини та залучаючи фахівців із реставрації історичних пам'яток.

Крім того, проєкти реконструкції сприяють сталому розвитку. Використання енергоефективних матеріалів, впровадження зеленої інфраструктури та відновлюваних джерел енергії сприяють зменшенню екологічного впливу громадських просторів. Такі ініціативи не лише приносять користь довкіллю, а й мотивують громаду до екологічно відповідальної поведінки.

Отже, реконструкція громадських просторів має важливе значення для їхнього оновлення, адаптації та забезпечення довгострокової функціональності. Пріоритезація доступності, безпеки, функціональності та сталого розвитку дозволяє створювати середовища, що сприяють соціальній взаємодії,

підвищують якість життя громади та залишають спадщину для майбутніх поколінь.

На сьогодні можна простежити кілька методів проектних вирішень реконструкції архітектурного середовища європейських площ.

Один із методів стосується консервації архітектурного об'єкту або реновація його в первісному вигляді для привабливості простору в туристичному аспекті. В даному випадку німецькі архітектори стараються залишити образ, створений поколіннями, недоторканим. Такий досвід ревіталізації площ можна простежити у проектних вирішеннях польських архітекторів.

2.2.1. Польща

В Польщі останні 15 років відзначилися численними проектами з відновлення історичних міст, які мали на меті покращити якість життя громадян і їхню безпеку, а також створити привабливу туристичну пропозицію. Ці програми часто були зосереджені на оновленні, переплануванні та модернізації публічних площ. Такі зміни рідко залишаються непоміченими, навпаки, вони часто викликають критику, дискусії та розбіжності.

Питання збереження ринкових площ у Польщі виникло у зв'язку з проблемою збереження автентичної дерев'яної забудови, що формувала культурний та історичний ландшафт міста. На сьогодні майже немає публікацій, що розглядають значення дерев'яної архітектури, переважно житлових будинків, для збереження історичної цінності ринкових площ у містах Польщі. Це питання лише поверхово згадувалося в неопублікованих статтях загального характеру у 1970-х і 1980-х роках [41]. Дослідження дерев'яної забудови ринкових площ малих міст Підляського воєводства є особливо актуальним через ризик сучасних перетворень, що можуть призвести до втрати історичної спадщини. Дерев'яні споруди відображають етапи розвитку міста, а їхня цінність підтверджена внесенням до реєстру пам'яток. Будинки з визнаною пам'ятковою цінністю разом із збереженими традиційними будівлями формують архітектурне середовище ринкових площ, яке свідчить про історичний міський ландшафт таких міст, як Більськ Підляський та Клещеле. Оскільки вони розташовані у

важливих громадських просторах, їхня роль у збереженні історичного обличчя міста є особливо значущою. Вони також суттєво впливають на сприйняття міста його жителями, туристами і гостями.

Для дослідження ринкових площ Польщі було вибрано два міста: Більськ Підляський та Клещеле. Ці населені пункти різняться за розміром та структурою міської й архітектурної тканини, що є наслідком їхньої різної історії та сучасного значення як міських центрів.

Більськ Підляський розташований на півдні Підляського воєводства (рис. 1). У 1495 році король Олександр Ягеллон надав місту магдебурзьке право, зробивши його королівським містом Корони Королівства Польського. Сьогодні в Більську Підляському проживає понад 25 000 мешканців, і місто виступає важливим промисловим, зокрема будівельним, а також культурним осередком.

Місто Клещеле знаходиться на південному сході Підляського воєводства, приблизно за 25 км на південь від Більська Підляського (рис. 1). Міські права місто отримало на початку XVI століття за правління короля Сигізмунда I Старого відповідно до Хелмінського права. Як і Більськ Підляський, Клещеле було королівським містом Корони Королівства Польського. Сьогодні це одне з найменших міст Польщі, де наприкінці 2019 року проживало близько 1240 осіб [46]. Воно має статус міського центру місцевого значення.

В обох містах ринкові площі зберегли історичний вигляд, будучи розташованими поблизу основних стародавніх транспортних шляхів, що перетинали міста. З часом головна дорога цих магістралей стала основною вулицею. Зазвичай ринкова площа пов'язана із сакральними спорудами, що розташовані вздовж цієї дороги, утворюючи композиційну вісь. Такий план можна побачити в Більську Підляському та Лукові [28] (с. 103). У Клещеле подібне планування не склалося повністю через невелику площу забудови. Цікавим є те, що на ринковій площі одразу був розташований храм. Ймовірно, це пояснюється розмірами майдану, що в Клещеле складала близько 200 м. Навіть після відведення місця для церкви залишалось достатньо простору для функцій ринку. Як і в багатьох містах Підляшшя, в Клещеле й Більську

Підляському тривалий час переважала дерев'яна забудова, хоча сьогодні на ринкових площах залишилося лише кілька таких будівель.

Міські ринкові площі зазнавали трансформацій до Першої світової війни, міжвоєнний період — фінальний етап еволюції ринкової забудови, Друга світова війна та післявоєнний період — припинення історичного розвитку ринкової площі та суттєва втрата історичних споруд через воєнні руйнування і повоєнні зміни, відновлення ринкової забудови та простору.

Великий вплив на формування ринкової площі в Бельську Підляському мали земельні виміри 1560–1563 років. У цей період було ліквідовано старий ринок, що розташовувався біля храмів, і на його місці сформувалася нова міська площа. Ринок біля церков Різдва Богородиці та Святого Миколая був перетворений на площу, що отримала майже прямокутну форму, східна межа якої збігалася з краєм головної вулиці міста [17, с. 64]. Сьогодні площа має форму трапеції, а її розміри становлять приблизно 75–95 м. Від північно-західного і південно-західного кутів площі відходять дві вулиці на захід, тоді як ще дві вулиці продовжують колишню головну міську дорогу на північ і південь. По периметру площі були побудовані будинки заможних міщан, а в центрі розміщувалася дерев'яна ратуша [58, с. 41]. Місто досягло свого розквіту на межі XVI-XVII століть, але друга половина XVII століття стала періодом спустошливих воєн і набігів, що завдали значних збитків Підляшшю і призвели до занепаду Більська. Відновлення міста розпочалося у XVIII столітті, головним чином завдяки діяльності родини Браницьких. У 1779 році в центрі ринку була зведена барокова ратуша, спроектована архітектором Яном Сенковським, який працював під патронатом Браницьких [28, с. 99]. У той самий час, завдяки втручання Ізабелли Браницької, у Більську діяла Комісія Боні Ордініс, яка впровадила нові містобудівні правила. Відповідно до них, висота будинків на ринку та головних вулицях не могла перевищувати 18 ліктів, що дозволяло підтримувати єдиний архітектурний масштаб у місті [45, с. 125]. Ширина ділянок уздовж фасадів ринку становила приблизно 16–17 метрів [44, с. 2].

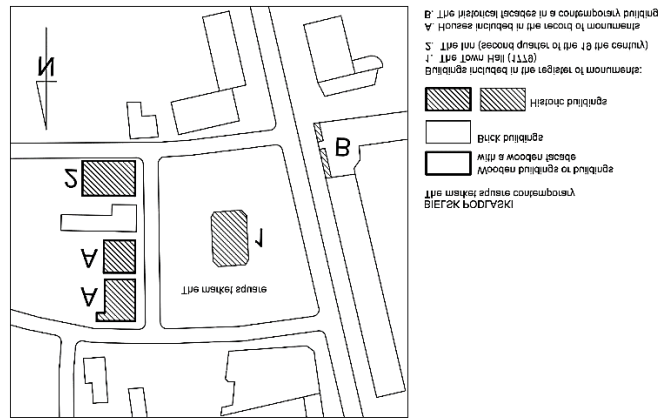

Рис 2. Більськ Підляський. Ринкова площа з прилеглими будівлями [62]

(a)

(b)

Рис. 3. Більськ Підляський: (а) Західний фасад (2018); (б) Історична корчма (2021) [62]

Проведений аналіз ринкової площі, зазначає Owerczuk Al., визначив основні напрямки реставраційних робіт, які дозволять значною мірою відновити історичну цінність єдиного збереженого фасаду ринкової площі в Більську Підляському. Особливу увагу слід приділити вибору відповідних матеріалів для фасадів і дахів, збереженню деталей та загальної естетики будівель. Основні рекомендації включають:

- відновлення історичної обшивки фасаду будинку №7;
- заміну покрівлі на історичну черепичну в будинках №1, 7 та 9, а також у майбутньому заміну даху придорожного двору на черепицю;
- для будинку №5 рекомендується відновлення черепичного покриття з кераміки, щоб підтримати загальну архітектурну стилістику;

- збереження існуючих дерев'яних віконних рам;
- усунення наявної реклами, а нову розробити менш агресивною та такою, що гармонійно вписується в історичний контекст будівель.

Загалом ринковий простір у Більськ Підляському підтримується у належному вигляді. Однак, вважає автор дослідження [62], слід розглянути питання про видалення хвойних дерев з ринкової площі (рис.4. а, б). Ці елементи є історично невиправданими, хаотично розташованими та заважають сприйняттю ринкового простору, особливо західного фасаду. При прийнятті рішень також слід враховувати екологічні міркування та думку місцевої громади.

(a)

(b)

Рис 4. Більськ Підляський: (а) Ратуша на передньому плані. На задньому плані видно частину західного фасаду (2018); (б) Ратуша на передньому плані. Праворуч видно східний фасад (2021) [62].

Ринкова площа в Клещеле (рис. 5) є частиною містобудівного плану XVI століття і занесена до реєстру пам'яток історії [57]. Найкраще з історичної забудови зберігся західний фасад (рис. 6). Попри втрати та часткову заміну старих будівель, історична лінія забудови залишається розпізнаваною. Збережені будинки утворюють гармонійний архітектурний ансамбль на більш просторих ділянках (рис. 6а, б), більшість з яких складають дерев'яні споруди. Вони мають двосхилі або конькові дахи, а щонайменше дві дерев'яні будівлі покриті штукатуркою, надаючи фасадам вигляду цегляних будинків. Більшість будинків, зведених після війни, за своїм стилем не відповідають історичній забудові та

зазвичай віддалені від її традиційної лінії (рис. 5). Незважаючи на ці зміни, західний фасад все ще зберігає значну частину свого історичного вигляду.

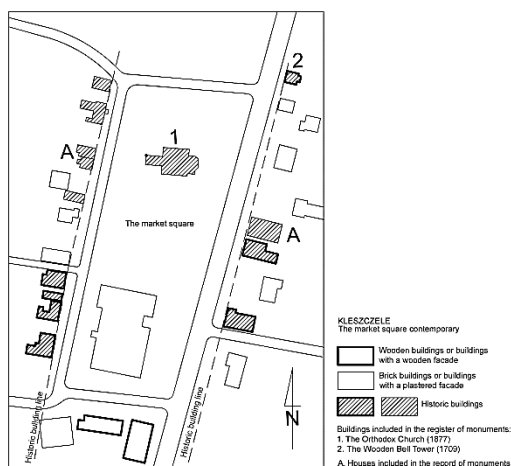

Рис. 5. Клещеле. Ринкова площа з прилеглими будівлями [62]

Деякі міста зі скромною архітектурною спадщиною часто постраждали від історичних подій та браку заходів охорони. У таких умовах підтримка та реставрація старовинних будівель набуває особливого значення, виходячи за межі традиційного збереження. Відновлення стає важливим елементом створення якісних громадських просторів, що опосередковано підвищує комфорт і рівень життя місцевих жителів.

Цікавим проєктом відновлення площі під назвою Новий Торг (Nowy Targ) у Вроцлаві. Площа Новий Торг - одна з найважливіших історичних площ і торгових зон у Вроцлаві, була зруйнований під час Другої світової війни. У 1950-х і 1960-х роках було прийнято рішення звести нові будівлі, відмінні від історичної структури, що призвело до зміни функції площі: з торгової на житлову. Такий радикальний проєкт, чужий історичній забудові, зазнав значної критики. У той час ідея реконструкції історичного центру міста зіткнулася з прогресивнішою концепцією житлового простору з бетону, а також альтернативною ідеєю ретроверсії — споруд, що наслідували історичні будівлі та їхні просторові поділи.

Рис. 6. Площа Новий торг у Вроцлаві

Хоча проєкт житлових кварталів, розроблений групою архітекторів (Ришард Натусевич, Владзімеж Чераховський, Анна Тарнавська і Єжи Тарнавський), вважався видатним прикладом польського післявоєнного модернізму, з часом він перетворився на «невидимий» простір на ментальній карті пересічного мешканця, не кажучи вже про туристів. Незважаючи на розташування в самому серці академічної зони (між Домініканською площею, Університетом, Ринковою площею та ринковим залом), він не використовувався ні студентами, ні місцевими жителями. Нова архітектура, планування і втрата колишньої торгової функції водночас виключили цей важливий простір із соціальної взаємодії.

Новий проєкт площі, розроблений архітектурною студією Roman Rutkowski Architects і завершений у 2013 році, мав на меті оживити простір і «повернути» його мешканцям. Згідно з рекомендаціями міської ради, головною метою конкурсу було досягнення оптимальних правил забудови та формування площі, з гнучким розміщенням бруківки та чіткою геометричною формою Нового Торгу з центральною точкою. Важливим завданням було вміння поєднати приватну торгівлю з рекреаційними зонами, зеленими насадженнями, пішохідними доріжками, велосипедними доріжками та елементами підземної паркувальної інфраструктури.

Пьотр Фокчинський з Департаменту архітектури та розвитку Міської ради підкреслив бажання, щоб площа стала місцем зустрічей, де можна зупинитися на

хвилинку; (...) не лише просто простором для переходу до трамвайних зупинок, а затишним, пішохідним і спокійним місцем.

Архітектори вирішили зберегти геометрію площі, яка була закладена в проєкті 1963 року. Використавши повоєнну забудову як модель і відправну точку, вони також зберегли монохромну біло-сіро-чорну колірну гаму, як і в оригінальному проєкті. Бункер часів Другої світової війни було замінено на підземний паркінг. Поверхню площі оновили, додали мінімалістичну архітектуру: два павільйони для входу до паркінгу, металеві настили, велосипедні стійки та лавки вздовж фронтона. Також було оновлено освітлення. Початковий план включав комерційний павільйон і фонтан, однак вони залишилися незавершеними.

Мешканці та громадяни були незадоволені проєктом. Несхвальне ставлення було помітним у соціальних мережах та підтверджено опитуваннями, проведеними М. Дембеком (Університет Вроцлава) та Д. Стржевською. Порожня площа також вказувала на те, що проєкт не був повністю успішним. Результати опитування показали, що площа була лише «красивою обгорткою нічого»; нечитабельним, порожнім простором (респонденти на картах намалювали перехрестя або порожню площу на місці, де знаходиться площа Новий Торг і асоціювали її з бетоном, парковкою та шезлонгами).

Незважаючи на вигідне розташування і створення зони, вільної від автомобілів, площа Новий Торг все ще не оживає. Більшість людей лише проходить повз неї. Лише кілька людей сідають на шезлонги чи лавки, що через свій розмір і розташування також обмежують соціальну взаємодію. Площі бракує елемента, який би змушував людей зупинятися і залишатися довше. Просторова організація та сіро-чорна кольорова гама не сприяють відпочинку. Безсумнівно, фонтан міг би внести позитивні зміни; оскільки до 1945 року там стояв історичний фонтан Нептуна. Відсутність комерційних приміщень і закладів, які зазвичай підтримують збори, співіснування і створення можливостей для перебування в місці, є одними з його слабких сторін. Аналізуючи думки громадян, слухаючи їхні потреби та беручи до уваги сучасні

облаштування подібних міських площ, помітно прагнення додати природу та зелень у місто. Роки інтенсивної урбанізації, індустріалізації, забруднення, скорочення зелених зон для нових забудов і спосіб життя, де домінують комп'ютери, автомобілі, електронні пристрої, змушують сучасних, втомлених від «технологій і бетону» людей шукати контакту з природою. Іноді єдина можливість для такого контакту знаходиться в межах міста. Як зауважили багато коментаторів, у цьому просторі не вистачає рослин [49].

Заснований у 1245 році, Любін має незвично велику площу для свого масштабу, і його значення в просторовій структурі залишалося важливим протягом століть. Повоєнна реконструкція історичного центру Любіна, подібно до Вроцлава, характеризується надмірною кількістю житлових будівель та відсутністю комерційних приміщень. Випадкове розташування будівель, великий масштаб і нехтування історією позбавили центр міста його ідентичності. Простір став монотонним, що проявилось в негативному контрасті між визначними пам'ятками та сучасними будівлями, домінованими сервісними павільйонами. Новий проект реконструкції мав це змінити. У 2006 році було вирішено знести павільйон, визнаний залишком модернізму, і впровадити архітектуру, що посилається на історію, з відновленням старовинних кам'яниць, освітленим фонтаном і зеленими насадженнями.

Концепція реконструкції Любіна передбачала відтворення історичних староміських доріг, відтворення середньовічних меж ділянок і впровадження міської зелені, таким чином, головна ідея полягала в тому, щоб поєднати історичні умови з сучасними потребами (простір для мистецтва, спорту, масових заходів і зустрічей).

Мешканці задоволені змінами, особливо після 12 років будівельної стагнації. Основна критика стосується недостатньої кількості обговорень і ігнорування міськими радниками потреб і пропозицій громадськості, незважаючи на загальну оцінку ремонтних робіт. Основне занепокоєння викликають «бетонна» бруківка та «порожнеча» (відповідно до доступних візуалізацій), а також недостатня кількість зелених насаджень.

Рис. 7. Площа в Любліні

Сучасна міська структура Злоторії бере свій початок з початку XIII століття. Завдяки розташуванню на важливому торговому шляху Сілезії, місто довгий час відіграло ключову роль у регіональній торгівлі. Первісні розміри ринкової площі становили 300 на 65 метрів, хоча зараз її розмір — 65 на 180 метрів (Eysymontt 2009: 604). Планування центру міста демонструє перехід від лінійного ринку (Strassenmarkt) до класичного прямокутного ринку .

Ринкова площа багато років залишалася однією з головних точок уваги в рамках Першої місцевої програми відновлення на 2007-2013 роки. Попри її історичну цінність, протягом багатьох років площа занепадала. Більшість історичних кам'яниць, які здебільшого перебували у комунальній власності, потребували термінової реставрації — зокрема, оновлення фасадів, дахів, вікон та загальних зон. Однією з головних проблем Злоторії також була відсутність рекреаційних зон, де б місцеві жителі могли відпочивати та проводити час разом.

Нова програма відновлення на 2015-2020 роки ставила перед собою мету не лише відновити історичні будівлі, але й максимально використати культурний, соціальний і економічний потенціал Старого міста. Важливим пріоритетом було створення комфортного міського середовища, покращення естетики та організації громадських просторів, а також підвищення туристичної привабливості Злоторії.

Перша спроба відновлення у 2007-2013 роках не отримала великої підтримки серед мешканців. Неочікувано, в цей період кількість магазинів і сервісних точок на ринку значно зменшилася. Основна критика була спрямована

на відсутність закладів громадського харчування, зокрема після знесення популярної кав'ярні «Grzybek», яка стала символом площі. Незважаючи на позицію мера проти цього закладу, громадський тиск призвів до його повернення на старе місце після петиції, яку підтримала більшість міської ради. Крім того, жителі скаржилися на недостатню кількість паркувальних місць поблизу ринку, що негативно впливало на бізнес.

У відповідь на критику, обидві програми відновлення зосередилися на стандартизації міського простору та збільшенні кількості зелених насаджень. Були відреставровані два старовинні фонтани, а також спроектовані нові паркувальні місця. Завдяки цим змінам центральна площа Злоторії стала більш естетично привабливою та впорядкованою.

Рис. 8. Площа у Злоторії

Нова Руда та її ринкова площа мають історію, яка починається з 1442 року, коли офіційно почали проводитися ярмарки та ринки. Розмір площі (85 x 65 м) домінує в міській структурі та добре зображений на літографії 1736 року, створеній Ф. А. Помпеєм. У XIX столітті центр міста був зруйнований пожежею, але пізніше відбудований і зберігся в такому стані до наших днів. На жаль, після Другої світової війни почався період стагнації та поступового руйнування міста. Згідно з дослідженнями, проведеними перед початком процесу відновлення, найбільш важливим та терміновим завданням було реорганізувати Старе місто, відновивши громадський простір, реставрувавши історичні будівлі та

адаптувавши площу для економічних, соціальних, освітніх, туристичних і культурних цілей.

Перша місцева програма відновлення на 2008-2015 роки зосередилася на відновленні занедбаних територій, реставрації ратуші, реконструкції тротуарів, облаштуванні паркувальних місць поруч із вулицею Героїв Гетто та підсвічуванні найвизначніших зон ринкової площі. Однак після завершення першої програми стало зрозуміло, що багато ще належить зробити. Результати громадських консультацій, які відбулися в липні 2016 року, показали, що якість життя у Новій Руді все ще обмежена через низьку естетику навколишньої архітектури та погано доглянуті пам'ятки. Ці фактори суттєво гальмували розвиток туризму.

Основною метою наступної програми відновлення стало перетворення міста, особливо ринкової площі, на головну туристичну принаду та центр культурної активності. У результаті було розширено пішохідний простір, укладено нові тротуари з асфальту та натурального каменю, обмежено рух транспорту, а також додано елементи озеленення — переважно дерева та кущі.

Оновлена площа здобула популярність завдяки місцевим жителям і туристам, які активно ділилися зображеннями в інтернеті, що свідчить про успіх проєкту. Мешканці Нової Руди охоче збираються на площі, яка стала популярним місцем зустрічей. Підсвічування відіграє важливу роль у підвищенні привабливості площі, роблячи пам'ятки видимими вночі, а сам простір — більш затишним і безпечним.

Рис.9. Площа в Новій Руді

Нещодавня реконструкція громадських площ у Нижній Сілезії показала різноманітні підходи та суперечливі думки щодо майбутніх форм і функцій цих просторів. Ці аспекти є важливими для розуміння поглядів архітекторів, планувальників і мешканців, а також їхнього «відчуття» простору в історичному контексті. Первісний аналіз кількох програм відновлення ринкових площ, проведений у рамках цього дослідження, виявив необхідність організації ширших громадських консультацій із місцевими радами та архітекторами до завершення проєктів. Найпоширенішими проблемами, виявленими під час дослідження, були: деградація та занедбаність (тротуарів, архітектури та вуличних меблів), неадекватне освітлення, проблеми з рухом транспорту, брак ідентичності чи характеру площі, недостатня кількість послуг, закладів харчування та зелених насаджень.

Пропозиції архітекторів демонстрували різні підходи до роботи в історичному контексті. Наприклад, часткова реконструкція площі та її архітектури (Злоторія і Сьрода-Шльонська), введення нової концепції (Вроцлав, Щінава і Любін), або перепланування простору (Нова Руда). Більшість програм реконструкції, розглянутих у цьому дослідженні, ставили за мету перетворення площі на «візитну картку» міста, місце зустрічей, головний туристичний об'єкт, популярний туристичний продукт і оазу для відпочинку. Інші цілі передбачали переосмислення функцій площі та введення нових видів діяльності для мешканців і туристів.

У кількох випадках планувалося відновлення площі, натхнене її довоєнним виглядом, проте ці плани не завжди були реалізовані. У заявах часто звучала ідея поєднання історичних аспектів із сучасними тенденціями. Підсумовуючи завершені проєкти та ті, що перебувають на стадії реалізації, було здійснено такі зміни:

1. Укладено нові тротуари, що допомогло реорганізувати простір та створити більш просторі пішохідні зони;
2. Рух автомобілів було обмежено або взагалі заборонено;
3. Відреставровано історичні будівлі;

4. Щодо фонтанів, відзначено два підходи: відновлення історичних фонтанів або встановлення нових, сучасних (іноді досить суперечливих за формою). Аналіз випадків у Нижній Сілезії показав, що встановлення фонтанів було найпопулярнішим способом підвищення привабливості ринкових площ;

5. Було висаджено нові зелені насадження, а частину існуючих збережено.

Другий метод, який можна спостерігати при реконструкції архітектурного середовища громадських просторів, зокрема площ, країн Західної Європи, – створення та облаштування в центральній частині села зони для відпочинку, спілкування, релаксації з перенесення громадських будівель на другий план.

2.2.2. Італія

Здавна площі виконували роль мультифункціональних просторів, де відбувалися протестні акції, торгівля, а також видовища. Співвідношення функцій політичної, комерційної та культурної діяльності змінювалося відповідно до історичних періодів. На зламі ХХ–ХХІ століть площі багатьох італійських міст трансформувалися у транспортні вузли або стали великими парковками. Проте сьогодні спостерігається впевнений рух у бік нової парадигми: площа як простір для культурного відпочинку.

Процеси естетизації італійських міських просторів почалися ще в середньовіччі. Наприклад, секторальне мощення каменем різних відтінків червоного на П'яцца-дель-Кампо в Сієні донині актуальне. У добу Відродження на італійських площах (п'яцца) з'явилися фонтани, жанрові скульптури, а також елементи, які сьогодні можна віднести до ландшафтного дизайну. Так, при створенні барокової Пьяцца-дель-Кампідольйо в Римі Мікеланджело використав контрастне мощення з мармуру та темного каменю як декоративний елемент. Сходи і парапети навколо фонтанів жителі активно використовують як місця для сидіння.

Основною характеристикою міської площі Piazza Mazzini в італійському місті Ізоло є демократичність та доступність для всіх соціальних груп. Тому площі, обмежені огорожами або зайняті автомобілями, є втраченими просторами, які навіть можуть негативно впливати на міський ландшафт.

Успішно організована площа Piazza Mazzini не лише формує імідж простору, але й виступає точкою тяжіння для мешканців багатофункціонального міста. Вона сприяє подоланню соціальної сегрегації та нерівності, оскільки забезпечує умови для рівного доступу всіх громадян. Естетично оформлена площа підвищує цінність міського ландшафту та позитивно впливає на економічну активність у її оточенні, сприяючи комерціалізації нерухомості. Подібно до парків, які є інструментами капіталізації, Piazza Mazzini навіть більшою мірою слугує засобом економічного розвитку. Вдало спроектована площа забезпечує відчуття захищеності та свободи, хоча досягти такого балансу в проектуванні є складним завданням.

Рис.10. Лава-подіум від компанії Metalco площі Piazza Mazzini в італійському місті Іоло, (архітектор Карлос Ферратеро. Джерело фото: Metalco)

2.2.3. Китай

Водна система Тайнаня з XVII століття слугувала основою для розвитку морської і рибної промисловості міста. Однак у 1980-х роках міська стратегія зазнала значних змін. У 1983 році торговий центр China-Town Mall був збудований на місці колишньої гавані поблизу каналу Тайнань, що

символізувало відхід від історичного підходу до використання прибережних ресурсів. Ця велика комерційна будівля, яка з часом втратила свою функціональність, спричинила зниження активності в центрі Тайнаня.

Проект «Тайнанська весна» пропонує інноваційні рішення для перетворення непрацюючих торгових центрів у добу онлайн-торгівлі, слугуючи прикладом впровадження принципів циклічної економіки. Після знесення торгового центру China-Town, його підземний паркінг було реконструйовано на багатофункціональний простір з міським басейном та зеленими зонами, оточений аркадою для тіні. Басейн спроектований з урахуванням кліматичних змін: рівень води в ньому адаптується до сезонних опадів, а спеціальні розпилювачі туману знижують температуру в жаркий період, що допомагає зменшити використання кондиціонерів у літні місяці.

Цей простір також включає ігрові майданчики, зони для зборів та сцену для виступів. Деконструкція бетонного каркасу колишньої будівлі залишила ніші, які згодом можуть бути адаптовані для облаштування магазинів, кіосків та інших інфраструктурних об'єктів.

a)

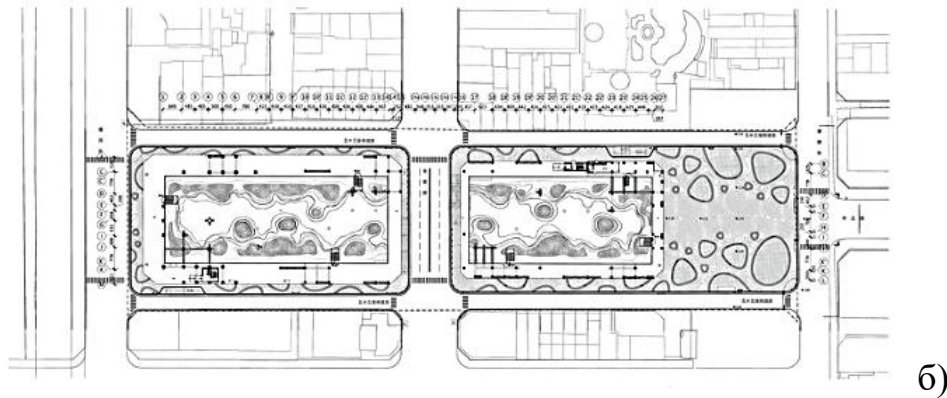

Рис.11. Tainan Spring — нова міська площа, ландшафтний парк і міський басейн на місці колишнього молла. Тайнань, Тайвань. Фото: Daria Scagliola. Джерело зображення: MVRDV. а) план площі, б) перспектива.

Частково частина структури другого підвального рівня виявилася відкритою з скляним підлоговим покриттям, що дозволило індивідам глибше осмислити історію цієї локації та оцінити колишній торговий центр як істотну частину Тайнанської історії. Цей новаторський підхід до збереження спадщини означав, що певний участок не був очищений та не перетворений відповідно до принципу «*tabula rasa*» – натомість фундаменти колишнього торгового центру виходять з парку та лагуни як сучасний римський форум, що стає візуальною вказівкою на історичне рішення закрити порт на користь саме торгового центру.

Проект ревіталізації площі ІНДАУТХУ в Більбао, мав за мету інтегрувати наявний простір у міську структуру, де транспортні засоби замінюються пішоходами, площа стає центром притягнення. Нова площа складається з двох типів просторів: основного, який є місцем для світських подій, ярмарків, танців, виставок тощо, та другого, що відведений для спокійних прогулянок та читання навколо першого простору. Кругові сади різного діаметру впорядковано по всій площі, з врахуванням залишку дерева в центрі. Засіб штучного інтелекту JAAM генерує численні живописні маршрути, що дозволяють вільно пересуватися та перетинати площу у будь-якому напрямку.

Рис. 12. Indautxu Square у Більбао відповідає всім вимогам успішного багатofункціонального використання. Завдяки реструктуризації площі за проектом JAAM у 2006 р. мешканці й туристи отримали новий привабливий простір для відпочинку та розваг. Фото: Elker Azqueta

Цей проект є результатом Конкурсу ідей. Він прагнув інтегрувати зруйнований простір у місто, надавши власного характеру та образу через створення специфічної мови для нової площі.

До реновації площу Індауцію жителі уникали. Площу розрізала автомобільна дорога, вона розташовувалась над підземною автостоянкою та комерційним центром. Одним із завдань проекту нової площі було оновити інфраструктуру, щоб зробити її зручною для пішоходів.

Завданням проекту було замінити транспортні засоби пішохідними доріжками. Дві з трьох доріг, які перетинали площу, прибрали, а іншу залишили лише для громадського транспорту. Одночасно було збільшено периметр площі та розширено тротуари вулиць, щоб підтримати магазини та дозволити готелям мати зовнішні тераси.

Рис. 13. Площа Індовкса. Більбао, Іспанія Вигляд зверху

Ділянка площі Індовкса була майже квадратною. Три її сторони межували з автомобільними дорогами, а четверта — з будівлями: житловим будинком і церквою Нуестра Сеньйора дель Кармен.

Проектанти хотіли, щоб площа представляла два види простору: головний для громадських заходів, ярмарків, танців і виставок... і інший - для прогулянок, читання, відпочинку.

При створенні соціального простору автори проекту обрали велике центральне коло діаметром 40 метрів. Це коло використовувалося для святкування ярмарків мистецтва, книжок, місцевих гастрономічних продуктів... Для підтримки всіх цих заходів ми побудували напівпрозорий скляний і дерев'яний навіс шириною більше чотирьох метрів, який проходить по всьому периметру великого кола.

Простір, що залишився між квадратним периметром площі та центральним колом, стане мирним простором. Це має бути не відкритий простір, а заповнений рослинністю та придатний для прогулянок.

Тому автори запропонували створили круглі сади з деревом у центрі, різного діаметру, що імітує центральний простір. Між ними є багато мальовничих доріжок для прогулянок, які, дозволяють проїжджаючим переходити площу в будь-якому напрямку.

Ця можливість перетинати площу в усіх напрямках була ще однією важливою метою, яка вплинула на її визначення: її міську якість. Це завдання було важким, оскільки перепад висоти від однієї крайньої точки до іншої становив більше трьох метрів, а автори проєкту не хотіли використовувати сходи чи пандуси, які б заважали пішохідним доріжкам.

Рис. 14. Площа Індовкса. Більбао, Іспанія. Візуалізація

Автори розробили кути різної геометрії, виготовлені зі скла та дерева на кам'яній основі. Ми розмістили їх по периметру площі, щоб мінімізувати проблеми з поверхнею. Покриття цих кутів завжди мають різкий нахил, який пов'язаний з архітектурою церкви Нуестра Сеньйора дель Кармен, найсучаснішого та унікального зразка міських будівель цього району.

По великому центральному колу дерева складають виразні листяні породи: клен і ліквідамбар; друге кільце берези, туї та тису, папуга перська та різні багаторічні чагарникові види на решта площі. Листя більших дерев змінюватиметься за кольором протягом року і втрачатиме його восени, а решта збереже листя протягом сезонів.

Для освітлення були створені лампи трьох різних розмірів: висотою 10, 8 і 6 метрів. Це освітлення доповнено іншими світильниками з підлоги, щоб вказати «основні шляхи» та висвітлити нижню частину крон дерев. Лампи виготовлені з дерев'яного стовпа внизу та конструкції з листоподібною формою у верхній

частині, яка освітлюється вночі світлодіодними проєкторами. Кожна група вогнів малює інший листок.

Порядок цих ламп на площі Indautxu відповідає загальній схемі з деревами: перше кільце навколо кола включає найвищі лампи висотою 10 метрів, які також дають освітлення для публічних заходів у центральному колі. Друге кільце включає лампи висотою 8 метрів; і третє кільце, найдалше, включає 6-метрові. Освітлення першого кільця спрямоване на площу, периметр освітлюють ліхтарі висотою 8 і 6 метрів.

2.2.4. Копенгаген

Площа у Копенгагені – це символ суспільного простору як заклик до мирного співіснування різних народностей, релігій та культур. Ця площа-парк розташована у багатонаціональному кварталі Копенгагена і є центром всіх районів міста.

Під час проєктування парку було поставлено завдання врахувати передовий досвід проєктування міських просторів. Навесні 2006 року перед офісом фірми-проєктувальника у Копенгагені пройшли акції проти хуліганства та насильства. Фірма BIG на той момент щойно закінчила проєктування мечеті в центрі Копенгагена і вирішила продовжити роботу над проєктом, який буде покликаний сприяти мирному співіснуванню різних народностей, релігій, культур та лінгвістичних груп.

Рис. 15. Площа Superkilen у Копенгагені. Проєкт міського простору розробляли спільно BIG, Topotek 1 і SUPERFLEX. Фото: Iwan Baan

Рис. 16. Площа Superkilen у Копенгагені. Проєкт міського простору розробляли спільно BIG, Topotek 1 і SUPERFLEX. Фото: Iwan Baan. План площі.

Парк Superkilen розташований у центрі багатонаціонального району Неребро, і його проектування передбачало активне залучення місцевої громади. Архітектори, зокрема команда BIG, вирішили відмовитися від традиційного підходу, який часто спрямований на уникнення суспільного конфлікту та максимальну політичну коректність. Натомість було запропоновано інтеграцію громадськості як основного учасника процесу розробки концепції парку. У результаті комплексного обговорення були відібрані пропозиції, що відображають культурні особливості понад 60 країн, які представлені в Неребро.

Територія парку протяжністю 750 метрів розділена на три тематичні зони: червону, призначену для спортивних активностей; зелену, яка виконує функцію парку та ігрового майданчика з насадженнями; і чорну зону, орієнтовану на фуд-корт та зони для пікніків.

Рис. 17. «Спортивный кластер» площади Superkilen в Копенгагене. Проект городского пространства разрабатывали совместно BIG, Topotek 1 и SUPERFLEX. Фото: Iwan Baan

Третий метод polegaє в тому, що при реконструкції старих площ зберігається первісний вигляд населеного пункту, а старі будівлі, замки адаптують під приміщення крамниць і кафе. Атракційне освітлення, декоративне підсвічування будівель створюють атмосферу середньовічного міста.

Пристосування історичних будівель до сучасних потреб, відтворення таємничої атмосфери епохи Середньовіччя у поєднанні з комфортом XXI століття сьогодні робить будь-яку площу привабливою для туристів та зберігає колорит і специфіку країни.

Рис. 18. Селища Сан Феліче Чірчео (Італія) та Джильйо Кастелло (Італія). Загальний вигляд центральних частин сіл. Фото автора.

2.3. Вітчизняний досвід реновації центральних площ

З відновленням незалежності України почався новий, сучасний етап досліджень у галузі містознавства, який відзначається активними теоретико-методологічними пошуками у сфері дослідження та збереження архітектурно-містобудівної спадщини. Однак ці зусилля супроводжуються одночасними проблемами неконтрольованого руйнування цієї спадщини та обмеженими можливостями для практичного застосування наукових висновків.

Наукові дослідження XIX – середини XX століть, які велися представниками різних державних шкіл з огляду на історичні умови регіону, накопичили значний обсяг фактичного матеріалу для аналізу центральних площ історичних міст. До них належать історичні й статистичні дані, схеми планувань, іконографія, а також перші гіпотези щодо урбаністичного розвитку, аналіз планувальних рішень і пропозиції щодо реновацій. Особливий поштовх до посилення таких досліджень надали руйнування та необхідність відбудови міст після Першої світової війни. Відразу після війни було видано низку праць, які розглядали проблеми містобудування загалом і зосереджували увагу на принципах регуляції міст. Так, наприклад, книги І. Дрекслера «Відбудова сіл і міст» (1920) та А. Кюнеля «Засади будівництва малих міст і містечок» (1918) окреслюють авторські погляди на формування міських площ, особливо ринкових. У дослідженнях Кюнеля представлено перші спроби аналізу планувальних структур ринкових площ України, міркування щодо їхніх комунікативних, торгових, представницьких функцій, а також важливості збереження забудови, яка має історичне, символічне або художнє значення.

І. Дрекслер висвітлює питання перепланування, відбудови, перебудови та розширення міст, пропонує класифікацію міст за функціями, розташуванням щодо транспортних шляхів, типом планувальної структури. Зокрема, він класифікує міські площі за їх планувальним устроєм, рельєфом місцевості, інтенсивністю комунікацій, способом використання, типом просторової організації (відкриті чи забудовані) та значущістю (основні або підпорядковані).

Дослідник також аналізує типи забудови кварталів, вивчає наповнення та особливості сприйняття міських просторів.

Після Другої світової війни проекти перебудови міст, у вигляді генеральних планів, досягли нового рівня комплексної науково-проектної документації. Вона охоплювала розділи з вирішення архітектурно-планувальних питань, аналізу техніко-економічних та соціальних показників, проблем транспорту, водопостачання, каналізації, електро- і газопостачання, інженерної підготовки територій тощо. Однак негативним аспектом генпланів цього періоду стало цілеспрямоване руйнування ринкових площ історичних міст України, що призвело до втрати ринкових площ таких міст, як Розділ, Тернопіль, Червоноград, у повному або частковому обсязі. Проте документація цього часу зберігає важливі дані про стан забудови історичних міст після війни та характер їхніх змін у другій половині ХХ століття, що буде детально розглянуто в третьому розділі цього дослідження.

Спеціальне дослідження архітектурно-містобудівної структури та принципів розвитку ринкових площ почалося з впровадження історико-архітектурних опорних планів для міст Західної України у 1980-х роках. Ці плани включали пооб'єктну систематизацію джерел, складання історичних довідок, розробку етапів розвитку планувальних структур, а також категоризацію забудови за її історико-культурною цінністю.

Важливою частиною дослідження ринкових площ є визначення їхньої цінності як культурної спадщини, оцінка культурної значущості їхніх структурних елементів, насамперед архітектурних споруд, а також реєстрація та паспортизація виявлених пам'яток. Сьогодні, на відміну від відносно кращої ситуації з архітектурною спадщиною, містобудівна спадщина залишається майже повністю недослідженою. Зокрема, ринкові площі історичних міст Західної України, за рідкісними винятками, як об'єкти містобудівної спадщини майже не включені до реєстрів пам'яток. Лише одна з них — львівська — визнана об'єктом містобудування, входить до складу ансамблю історичного центру міста і є частиною об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО. Втім, упродовж

останніх років зростає тенденція врахування містобудівної чи історичної цінності ринкових площ при розробці історико-архітектурних опорних планів історичних міст, хоча часто ці об'єкти позначають некоректно. Це вказує на потребу уточнення методів дослідження історичних архітектурно-містобудівних об'єктів.

Рис. 19. Проектна пропозиція Beloded Landscaping/Urban Sustain Architects/Aldis Bliksons щодо реконструкції площі Визволення (Козацтва) у Маріуполі. Джерело зображення: Beloded Landscaping

Під час розробки конкурсного проекту з благоустрою та ревіталізації площі Визволення в Маріуполі, команда Beloded Landscaping спільно з Urban Sustain Architects та латвійським дизайнером Алдісом Бліксонсом у першу чергу досліджувала цільову аудиторію та специфіку використання простору. У будівлі Товариства сприяння обороні України (ТСОУ), яка розташована на площі, функціонують численні творчі та освітні гуртки, серед яких автошкола, танцювальний клуб, ІТ-класи, театральні й художні майстерні. Це підкреслює необхідність спрямувати концепцію розвитку площі передусім на потреби дітей та молоді, забезпечивши різноманітні сценарії використання, включаючи зони для активного відпочинку, фудкорт, фермерські ринки, простори для фестивалів, концертів та інших культурних заходів.

Пропонується перетворити частину проспекту Миру між перехрестями з вулицями Земська і Торгова на пішохідну зону. Це дозволить створити комплекс

просторів різного масштабу для ігрової та соціальної взаємодії. Залишки залізничних колій можуть слугувати основою для унікальної мобільної сцени або платформи для пересувного кафе, створеного на базі старого трамвайного вагона. Всі зони — вуличні тераси з кафе, скейт-парк, а також пам'ятник 500-річчю козацтва — мають бути об'єднані безбар'єрними пішохідними маршрутами з комфортними вуличними меблями та сучасною системою освітлення.

Рис. 20. Проектна пропозиція Beloded Landscaping щодо реконструкції площі Свободи в Харкові. Джерело зображення: Beloded Landscaping

Під час обговорення проєкту реконструкції скверу на площі Свободи харківська влада вирішила уникнути складних рішень у сфері ландшафтного дизайну, зосередивши основні фінансові ресурси на створенні центрального об'єкта. У середині скверу, на місці колишнього пам'ятника Леніну, минулого літа було відкрито найбільший в Україні «сухий» фонтан з круглою чашею

діаметром 36 метрів, оснащений численними форсунками, що утворюють водні струмені, а також сучасним динамічним підсвічуванням. Загальний бюджет проєкту склав близько 140 млн грн. Амбіції місцевих чиновників і політиків можна пояснити прагненням досягти статусу «найбільшого» та «найдорожчого», що нагадує спадщину епохи соціалістичних змагань. У той же час, ревіталізація площі має глибше значення: вона покликана не лише приваблювати мешканців і викликати емоційний відгук, але й сприяти підвищенню комфорту міського середовища.

Площа Яворського у Львові є важливим міським простором, відомим своєю активною соціальною динамікою. У теплу пору року значна частина площі зайнята літніми майданчиками, які стали можливими завдяки інвестиціям підприємців. Згідно з умовами реалізації проєкту, інвесторам було надано гарантії на встановлення майданчиків на п'ятирічний термін.

Рис. 21. Площа Яворського Львів

Проєкт реконструкції площ Соборної та Перемоги в Житомирі реалізується Житомирською міською радою за підтримки програми «Інтегрований розвиток міст в Україні», яка виконується Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH. Основною метою проєкту є проведення

комплексної реконструкції центральних площ міста, що включає розробку рішень для оптимізації пішохідного та транспортного руху, а також створення сучасного громадського простору. Цей простір буде адаптовано до історичних, архітектурних та культурних особливостей даної території. Проект має стратегічне значення для розвитку міської інфраструктури Житомира, сприяючи формуванню зручного та привабливого середовища в центральній частині міста.

У процесі розробки Концепції інтегрованого розвитку міста Житомира до 2030 року та Плану сталої мобільності було встановлено, що площі Соборна та Перемоги виконують критично важливу функцію, об'єднуючи значущі історичні, культурні та комерційні об'єкти. Розвиток цих площ є комплексним завданням, оскільки прилеглі території частково перебувають у міській, державній та приватній власності. На площах розташовано дев'ять об'єктів культурної спадщини, а в їхній безпосередній близькості — ще більше, що обумовлює необхідність розробки цілісного інтегрованого плану для якісної трансформації центральної частини міста.

З метою досягнення цієї мети, у період з жовтня 2018 року до березня 2019 року Житомирська міська рада, спільно з програмою «Інтегрований розвиток міст в Україні», провела архітектурний конкурс на найкращу концепцію реконструкції площ Соборна та Перемоги. Для участі в конкурсі було залучено три провідні українські команди, до складу яких увійшли архітектори, фахівці з транспортного планування та ландшафтні дизайнери. Найкращою було визнано концепцію, розроблену ЛКП «Інститут просторового розвитку», яку було представлено громадськості під час заходу «Майстерня міста». У червні 2019 року було створено робочу групу для реалізації результатів конкурсу.

Для перевірки й апробації запропонованої концепції у рамках Європейського тижня мобільності, 21-22 вересня 2019 року було організовано захід «ПАРКУвання Соборного», під час якого частину площі Соборної було перетворено на активний громадський простір. Протягом двох днів тут проводилися різноманітні освітні, культурні та спортивні заходи, включаючи майстер-класи, воркшопи, лекції, презентації проєктів і досліджень, покази

фільмів та квести. Цей захід наочно продемонстрував можливість альтернативного використання площі, яка, за умов належного планування й організації, здатна забезпечити комфорт для всіх учасників міського простору.

Рис. 22. План реконструкції майданів Соборний та Перемоги у Житомирі

Проект реконструкції Театрального майдану в Луцьку реалізовувався протягом трьох років і представлений на офіційному сайті архітектурної майстерні «Балан і Стельмащук». Основною метою проекту є створення багатофункціонального громадського простору в центральній частині міста, орієнтованого на відпочинок громадян і проведення масових заходів.

На даний момент Театральний майдан виконує переважно функцію транзитної зони, що з'єднує вулицю Лесі Українки з проспектом Волі, та частково використовується як неорганізована автостоянка. Поточний стан площі не відповідає сучасним вимогам до рекреаційних зон і місць для проведення загальноміських заходів. Існуюча система освітлення майдану є недостатньою: основні освітлювальні елементи зосереджені на магістральних вулицях, у той час як центральна частина майдану, включаючи пам'ятник Лесі Українки, залишається затемненою. Наявна святкова ілюмінація і відбите світло від вітрин частково компенсують цей недолік.

Проект передбачає створення активного публічного простору, спрямованого на соціальну взаємодію та відпочинок. Планується облаштування

фонтану, зон для активного й пасивного відпочинку, рекреаційної зони з лавками, розташованими поза основними пішохідними шляхами, а також реорганізація транспортних потоків із чітко визначеними зонами паркування. Значне розширення площі озеленення з висадженням нових клумб та газонів передбачене з метою покращення естетичних характеристик майдану, без обмеження його транзитної функції.

Особлива увага приділена можливостям для проведення масових заходів: частина території буде обладнана сухим фонтаном зі світло-динамічною програмою, який, у вимкненому стані, слугуватиме місцем відпочинку та включатиме трибуну («форум») із системою звукового підсилення. Ця зона проєктувалася для проведення літніх вистав, фестивалів, громадських зібрань та дискусій.

Також заплановано заміну мощення площі на елементи з натурального каменю, що підкреслюватиме основні осі простору та транзитні напрямки, а також надання архітектурних акцентів уздовж осей вулиць Лесі Українки та Винниченка. Проєктом передбачене місце для монтажу тимчасової сцени, яка використовуватиметься під час проведення масових заходів; для цього передбачені джерела електроживлення та орієнтація сцени на рекреаційну зону з місцями для сидіння.

За оцінкою авторів проєкту, запропоновані заходи суттєво змінять Театральний майдан міста Луцька, перетворюючи його з транзитної зони на повноцінний публічний простір та популярне місце відпочинку для мешканців і гостей міста.

Рис. 23. Проект реконструкції Театрального майдану в Луцьку

Площа Соборності в Умані. Соборна площа є головною громадською зоною міста, традиційним місцем проведення масових заходів, культурних свят та інших соціально значущих подій. До початку війни площа відігравала важливу роль у житті громади, будучи ключовим простором для проведення концертів, ярмарків, фестивалів та інших суспільно-культурних подій, що збирали мешканців та гостей міста.

Перевага Соборної площі полягає в її центральному розташуванні, а також в архітектурних домінантах, які надають цьому простору виразного урбаністичного характеру. Архітектурний ансамбль площі включає значущі пам'ятники та будівлі, що додають їй не тільки естетичної цінності, але й історичного значення. Навіть у складний період воєнного часу окремі громадські заходи продовжують проводитися, хоча їхня частота та масштаб значно зменшилися через обмеження, пов'язані з безпековими ризиками.

Основу об'ємно-просторової композиції площі в Умані утворюють квартали забудови, які її оточують і створюють відкритий міський простір. Більшість забудови в кварталах має житлово-торгове призначення, проте в усіх випадках частина простору обов'язково відводиться під громадські будівлі. Вони за своїми архітектурними особливостями та символічною роллю зазвичай виступають композиційними домінантами. Таким чином, торгово-житлова забудова служить основою форми ринкової площі, виступаючи водночас підпорядкованим елементом у загальній композиції.

Тип забудови кварталів, використані матеріали та архітектурне оформлення споруд на площі в Умані є основними елементами формування об'ємно-просторової композиції площі Соборності.

За класифікацією міської тканини, розробленою Ю. Ідак для Львова кінця XVIII — початку XX ст. та з урахуванням типів забудови за Й. Бріксом і Ф. Генумером, ринкову площу в Умані можна віднести до високощільної забудови. На її композицію впливають такі характеристики, як суцільність, фрагментарність або відкритість периметра забудови, що історично змінювалися з акцентом на ущільнення та чіткість меж кварталів.

У XIX ст. більшість забудови на ринкових площах залишалася дерев'яною і могла мати фрагментарний, відкритий або суцільний тип. Наприклад, ринкові площі Богородчан, Зборова та Угнева мали дерев'яну суцільно-рядову забудову; Галич і Обертин — фрагментарно-рядову; Букачівці, Копичинці та Товсте — відкрити рядову. Для площі Соборності характерна кам'яна забудова, яка зустрічалася також у високощільному (Львів, Броди) та фронтально суцільно-рядовому (Бурштин, Городок, Золочів, Микулинці, Яворів) типах, рідше — у фрагментарному (Рогатин) чи відкритому (Гримайлів) виконанні.

Композиційний аналіз свідчить, що цілісності ансамблю площі Соборності досягали через єдиний підхід до розміщення торгово-житлових споруд. Незалежно від типу забудови кварталу, за умови застосування одного конструктивного матеріалу будинки орієнтувалися на ринок і мали приблизно однакову висоту. Це сприяло створенню просторової статичності у замкненій

центричній площі Умані і підпорядкованості основним об'єктам. Таким основним об'єктом площі був Костел Успіння Пресвятої Богородиці.

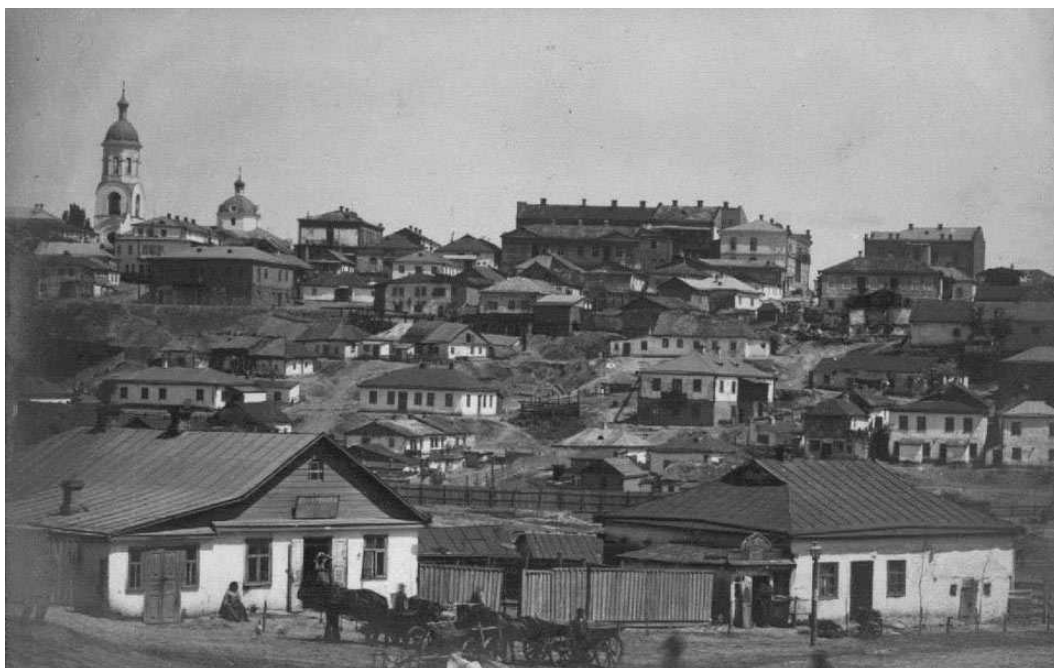
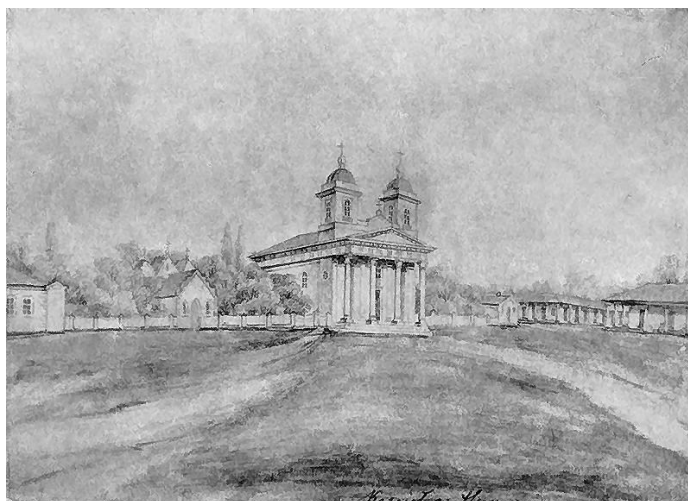

Рис. 24. Довоєнна Умань

Власне, історію площі можна відслідкувати від часу побудови костелу Успіння Пресвятої Діви Марії. Будівництво храму розпочалося у 1780 році на території старого польського кладовища. Того часу було зведено лише кам'яний фундамент, після чого роботи призупинили на тривалий період. Лише на початку 1820-х років будівництво було відновлено, і через шість років, у 1826 році, спорудження завершили. Урочиста церемонія освячення храму відбулася 15 липня 1826 року, присвячена вшануванню пам'яті Внебовзяття (Успіння) Пресвятої Діви Марії.

*Рис. 25. Костел Успіння Пресвятої Діви Марії (Умань) та майбутня площа
Соборності перед костелом 1826.*

Орієнтація ринкової площі вздовж осі, що з'єднує церкву і іншу важливу споруду характерно ще для середньовіччя. Розташування храмів у подальші періоди відображало відповідні композиційні підходи, а також відносини між різними конфесійними громадами міста.

Розташування храму на центральній осі одного з боків ринкової площі спостерігається багатьох містах України: в Бережанах (церква Св. Трійці на західному боці ринку утворює вісь із замком), Залізцях, Краківці, Старому Самборі.

Серед ринкових площ історичних міст України особливо виділяються ті, де цілий квартал прилеглий до ринку відводився під сакральний комплекс, що ставав центральною просторовою доміантою. Прикладом є ансамбль костелу Успіння Пресвятої Діви Марії, який формує східну сторону ринкової площі у Жидачеві, або костел Св. Марка у Варяжі, що займає західний бік ринку.

Друга половина ХХ століття стала руйнівним періодом для містобудівної спадщини України, особливо для ринкових площ, що відображали європейську урбаністичну традицію. Радянська ідеологія вимагала утвердження своїх міфів у міському просторі, створення «узагальнено-емоційних образів міст» — «пам'яток Перемоги». Як зазначено в «Історії радянської архітектури», повоєнна відбудова передбачала не лише відновлення зруйнованих міст, а й виправлення

«стихійно сформованих у дореволюційному минулому недоліків їхнього планування та забудови».

Рис. 26. Умань після війни

Реконструкція площі, проведена у 2000-х роках, значно покращила її інфраструктуру та функціональність. З того часу площа стала популярним місцем для відпочинку, прогулянок та зустрічей. Вона доступна для відвідування громадянами протягом усього дня, за винятком періодів, коли діє комендантська година.

Завдяки своїй організації, Соборна площа підходить не лише для прогулянок, але й для знайомства з культурою та історією міста. Її простір добре адаптований для сімейного відпочинку, включаючи можливості для дітей. Велика кількість розважальних та культурних активностей робить площу привабливим місцем для дозвілля різних вікових категорій.

Таким чином, Соборна площа залишається важливим елементом міської інфраструктури, що не лише слугує місцем для проведення громадських заходів, але й формує культурну ідентичність міста, навіть у складних соціально-політичних умовах.

На листівці 1939 року чітко видно рельєф та забудову площі. При реновації площі Соборності виявлено катакомби.

Уманські катакомби, що приховані під землею протягом близько чотирьох століть, час від часу дають про себе знати через обвали доріг та осідання ґрунтів

під будівлями. Однак, на сьогодні точно встановити, ким і з якою метою вони були створені, залишається неможливим. За однією з версій, у XVII столітті катакомбами доставляли провіант і воду до козацької фортеці. Саме через ці підземні ходи в 1677 році до міста проникли турецькі війська. У 1768 році гайдамаки, скориставшись підземеллями, організували одну з найбільш кривавих розправ, після чого ці печери стали називати гонтівськими.

Згідно з іншою версією, подібні підземні ходи використовувалися мешканцями як сховища для продуктів, зокрема погребі, протяжність яких зазвичай не перевищувала кількох десятків метрів.

Незважаючи на спроби дослідників і місцевої влади, точна довжина та розташування катакомб досі невідомі. Підземні пустоти виявляються випадково, коли відбуваються обвали ґрунту.

Останнє відкриття підземного ходу сталося навесні, під час реконструкції центральної площі міста. Наразі ведуться дослідження, і в проєкт будівництва Площі Соборності вносяться корективи з урахуванням цієї підземної знахідки.

РОЗДІЛ ІІІ

ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ

3.1. Архітектурно-планувальні вирішення площі Соборності в Умані

Проект, спрямований на вивчення архітектурно-планувальних аспектів площі Соборності в Умані, був ретельно розроблений відповідно до завдання, поставленого кафедрою архітектури Львівського національного університету природокористування. У межах цього дослідження проведено аналіз природно-кліматичних умов Умані, що дозволило визначити особливості планування території для громадських і культурних потреб міста.

Описані в роботі характеристика та концепція ревіталізації площі Соборності є важливими етапами в розробці оптимальних рішень для організації громадського простору в міському середовищі. З урахуванням специфіки міського ландшафту розроблені проектні пропозиції, що передбачають облаштування місць для відпочинку, проведення масових заходів, а також озеленення території. Зокрема, акцент зроблено на інтеграцію площі в загальний план міста, що сприятиме покращенню її функціональності та привабливості для мешканців і гостей Умані.

Усі заходи в рамках проекту мають на меті сприяти розвитку громадського простору міста та забезпечити підтримку культурних і соціальних ініціатив через удосконалення архітектурно-планувальних рішень, що відповідають сучасним вимогам комфорту та естетики.

3.1.1. Природно-кліматичні умови

Місто Умань характеризується помірно-континентальним кліматом, що відзначається м'якими зимами, затяжною вологою весною, теплим дощовим літом і відносно сухою, помірно теплою осінню. Такий клімат формується під впливом складних атмосферних процесів та географічних особливостей регіону, що обумовлений розташуванням міста, а саме близькістю його до степової зони помірного поясу. Основним кліматоутворюючим фактором є циркуляція атмосфери, яка впливає на напрямок і властивості повітряних мас.

В Умані протягом року переважають західні та північно-західні вітри, що приносять вологе повітря з Атлантики. Це зумовлює достатню кількість опадів у літній період, коли потреби місцевої флори у волозі найвищі. Такий клімат сприятливий для розвитку біорізноманіття краю, хоча вимагає ретельного управління водними ресурсами під час весняних та літніх дощів. Територія міста належить до I кліматичної зони України відповідно до ДСТУ-Н Б В.1.1-27 2010 «Будівельна кліматологія».

Режим сонячної радіації в Умані обумовлений географічною широтою, висотою сонця, тривалістю світлового дня та інтенсивністю сонячного випромінювання. У літні місяці, зокрема в червні та липні, спостерігається найвищий рівень сонячної активності, тоді як зимові місяці, особливо грудень і січень, мають найнижчий рівень сонячного випромінювання.

Середні температури в зимовий період (січень) коливаються в межах $-5,5$ – $5,7^{\circ}\text{C}$, а в літні місяці (липень) середня температура досягає $+18$ – 19°C . Максимальні температури влітку можуть досягати $+37$ – 39°C . Такий клімат дозволяє забезпечити сприятливі умови для розвитку міської інфраструктури та об'єктів соціально-культурного призначення, одночасно підтримуючи екологічну рівновагу регіону.

З урахуванням кліматичних умов, проведення будівництва в Умані не потребує спеціальних заходів для адаптації до змін клімату, оскільки проектні рішення не впливають на флору та фауну регіону і не несуть загрози екологічній стабільності території.

Таким чином, проєкт будівництва у громадських зонах Умані може бути реалізований без негативного впливу на місцевий клімат.

3.1.2. Характеристика території центральної частини міста до ревіталізації площі

Ділянка площі Соборності в м. Умань Черкаської області знаходиться в центральній частині міста Умань.

Розмір площі: протяжність 170 м з північного заходу на південь, ширину - від 30 до 90 м. Рух по площі здійснюється за колом. Рух у напрямку вулиці Коломенської перекритий.

Влітку 2009 розмір площі було зменшено, тим-самим збільшено проїжджу (асфальтовану) частину.

Рис. 27. Площа Соборності до ревіталізації

Існуючі інженерні мережі, які проходять по ділянці проектування підлягають реконструкції. Зелені насадження, які знаходяться на ділянці проектування, підлягають частковому збереженню, кочуванню та пересадці молодих дерев та чагарників (залежно від їхнього стану та розташування).

Рис. 28. Містобудівна ситуація

3.1.3. Трансформація транспортної інфраструктури центральної частини міста

На час проектування на території знаходиться транспортно-пішохідна розв'язка і частина міського скверу з елементами благоустрою.

Проектом передбачено круговий обід площі, а територія площі запроектована як пішохідна зона.

3.1.4. Генеральний план площі Незалежності

Генеральним планом площі незалежності передбачена пішохідна територія обмежена вулицями та забудовою з повним благоустроєм та зонуванням громадського простору (відпочинкова, розважальна, дитяча, для проведення громадських міроприємств). Площа передбачає зони:

Рис. 29. Генплан площі Соборності

Проектом передбачається розташування фонтану та елементів благоустрою площі — сцени для виступів, кашпо, сходів, підпірних стінок, пандусів, декоративних куль на постаменті, прямокутний для закріплення конструкцій штучної ялинки. Під'їзд до площі Соборності, що підлягає реконструкції передбачено із вулиць Європейської та Коломенської. Проектом передбачаються автомобільні стоянки. Пішохідні підходи до площі передбачаються вздовж існуючих та запроектованих тротуарів та пішохідних переходів. Рельєф на ділянці благоустрою має ухил в південно-східному напрямку.

Найменування	Одиниці виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4
Площа ділянки всього,	м ²	17460	
Площа забудови споруд, що проєктуються	м ²	345	
Площа покриття, що проєктується, всього	м ²	14976,5	
в т.ч.:			
- асфальтобетонне покриття проїздів;	м ²	681	
- мощення бруківкою проїздів	м ²	772,5	
- мощення тротуарною бетонною плиткою	м ²	12858	
- мощення тротуарною бетонною плиткою, що підлягає реконструкції	м ²	500	
- "сухий" сад	м ²	64	
- площа сходів та пандусів	м ²	101	
Відсоток забудови	%	1,98	
Площа озеленення	м ²	2138,5	
Відсоток озеленення	%	12,25	

Рис. 30. Техніко-економічні показники по генплану

3.1.5. Благоустрій та організація рельєфу території

Відповідно до існуючих норм, проєктом передбачаються роботи по благоустрою території ділянки. План благоустрою території передбачає асфальтобетонне покриття частини вулиць Європейської та Незалежності і мощення бруківкою перехрестя, мощення кольоровою тротуарною бетонною плиткою площі Соборності та реконструкцію частини існуючого мощення тротуарною бетонною плиткою доріжок міського скверу.

Планом благоустрою передбачено площадки для відпочинку жителів та гостей міста з відповідним обладнанням.

Передбачається озеленення ділянки: захист і збереження існуючого озеленення; влаштування газонів та квітників на вільній від забудови і покриття території; посадку листяних дерев та чагарників; створення «сухого» саду.

Збережена можливість проїзду пожежних машин на відстані 3-5 м від існуючих будівель та споруд і доступ пожежників у будь-яке приміщення.

На території благоустрою передбачено розміщення 4 пожежних щитів з необхідним обладнанням: згідно пожежних правил повинно бути розміщено 1 пожежний щит на кожні 0,5 га території. Оскільки територія благоустрою складає 1,746 га, то $1,746:0,5=3,49$ — тобто 4 пожежних щита. Найближче пожежне депо знаходиться в м. Умань, по вул. Коломенській, 8/2 в радіусі до 1 км від території площі Соборності, при нормативному радіусі обслуговування 3 км.

Планом організації рельєфу передбачено незначне коригування рельєфу для організованого відведення поверхневих стоків від споруд, що проектуються, та від існуючих споруд в сторону вулиць Європейської, Коломенської та Незалежності з використанням підпірних стінок, сходів та пандусів. Організація рельєфу передбачає -прив'язку споруд об'єкту по вертикалі з визначенням абсолютних відміток по конструкціях споруд; - інженерну підготовку та планування території ділянки з урахуванням прилеглої території; - організацію відводу дощової та талої води по газону і покриттям від існуючих будівель та споруд. При розробці плану організації рельєфу за основу були прийняті абсолютні відмітки: - реперів топографічної підоснови; - верху існуючого покриття; - відмітки елементів та колодязів існуючих інженерних мереж, а також технологічні вимоги об'єкту.

3.1.6. Основні конструктивні рішення архітектурно-просторових елементів площі

Підпірна стінка ПС-1 (поз. на ГП) виконана з уступами 200÷300 мм по верху з бетону класу С12/15. Низ фундаменту на глибині 1м від поверхні землі. Під стінку виконується підбетонка з бетону класу С8/10 по ґрунту ущільненому до $R_{ск} = 1.65$ г/см³. Бокові поверхні ПС1 оздоблюються полірованими гранітними плитами товщиною 30мм по шару цементно-піщаного розчину М200 армованого сіткою з арматури 6 А240С з вічком 100 x 100 мм товщиною 20 мм. Сітка кріпиться за допомогою пластини та двох дюбелів з кроком 500 мм в

шаховому порядку. Верх стінки оздоблюється покривними полірованими гранітними плитами товщиною 120 мм по шару клею Cerezit CM 117 товщиною 10 мм. Для оздоблення приймається сірий граніт з Старобабанського родовища. Елементи кріплення гранітних плит використовуються з оцинкованої сталі по серії Б 2.000-1, в.0.

Фундаменти під ліхтарі ФЛ1, ФЛ2, ФЛ4 виконуються з бетону класу С12/15 по підбетонці з бетону класу С8/10 укладеної по ґрунту ущільненому до $R_{ск} = 1.65 \text{ г/см}^3$. Облицювання передбачено аналогічно облицюванню підпірної стінки ПС1. Всередину фундаменту закладається елемент з труби $\varnothing 60 \times 3$ для підключення до електричної мережі. Фундаменти під ліхтарі ФЛ3, ФЛ5 виконуються з бетону класу С12/15 по підбетонці з бетону класу С8/10 укладеної по ґрунту ущільненому до $R_{ск} = 1.65 \text{ г/см}^3$ і знаходяться нижче рівня землі. Тумба під кулю виконується з бетону класу С12/15 по підбетонці з бетону класу С8/10 укладеної по ґрунту ущільненому до $R_{ск} = 1.65 \text{ г/см}^3$ і оздоблюється аналогічно облицюванню підпірної стінки ПС1. Поверх фундаменту на опорній плиті і опорному кільцю встановлюється куля діаметром 1100 мм. Опорна плита і опорне кільце виконуються з полірованого граніту сірого кольору з Старобабанського родовища.

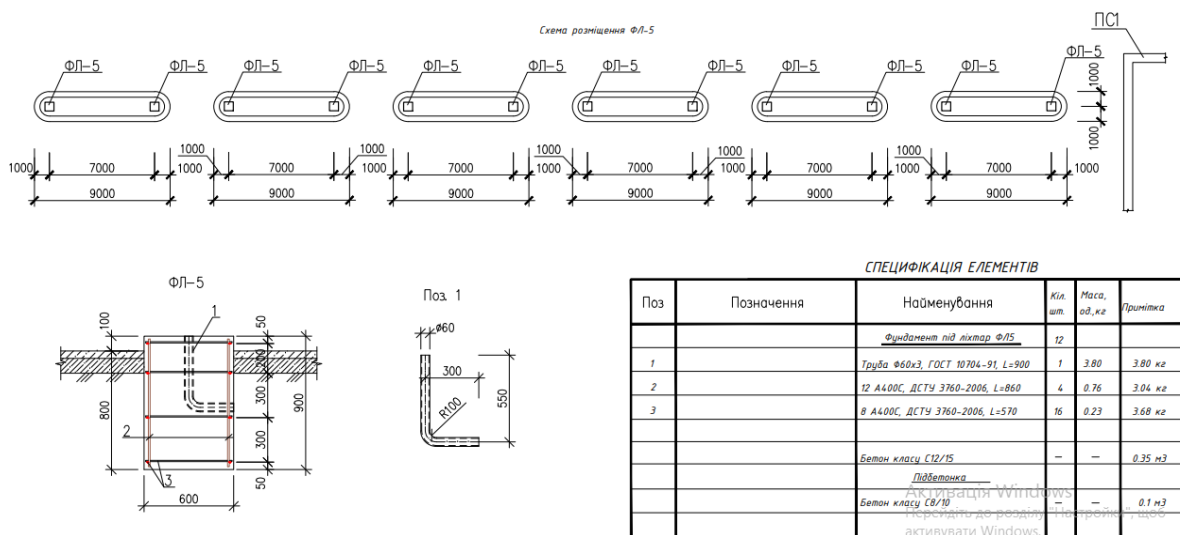

Рис. 31. Фундамент під ліхтарі ФЛ 5

Куля виконується з сірого граніту з бучурдовою поверхнею. Підпірні стінки ПС2 і ПС3 виконані з бетону класу С12/15. Верх підпірних стінок передбачено похилим, що повторює рівень поверхні площі на висоті 400 мм від неї. Опори під ліхтарі виконуються розміром 600х600 з рівною поверхнею. Бокові поверхні ПС2 і ПС3 оздоблюються полірованими гранітними плитами товщиною 30 мм по шару цементно-піщаного розчину М200 армованого сіткою з арматури 6 А240С з вічком 100 х 100 мм товщиною 20 мм. Сітка кріпиться за допомогою пластин та двох дюбелів з кроком 500 мм в шаховому порядку. Верх стінок оздоблюється покривними полірованими гранітними плитами товщиною 50 мм по шарі клею Cerezit CM 117 товщиною 5 мм. Для оздоблення приймається сірий граніт з Старобабанського родовища. Кріплення аналогічно ПС-1.

Сходи головного входу виконуються з гранітних виробів розміром 330 х 145(h) мм по армованому бетону класу С12/15 по утрамбованому ґрунту. Підсвітка сходин виконується згідно креслень 05-17-00-ЕП.

Кашпо №1, 2, 3 виконуються з бетону класу С12/15 по підбетонці з бетону класу С8/10. Оздоблення бокових поверхонь з граніту товщиною 30 мм по шару цементно-піщаного розчину М200 армованого сіткою з арматури 6 А240С з вічком 100 х 100 мм товщиною 20 мм. Елементи кріплення згідно серії Б 2.000-1, в.0. Накривні елементи кашпо виконуються з граніту товщиною 100, 70, 50, 30 мм по шару клею Cerezit CM 117 товщиною 10 мм.

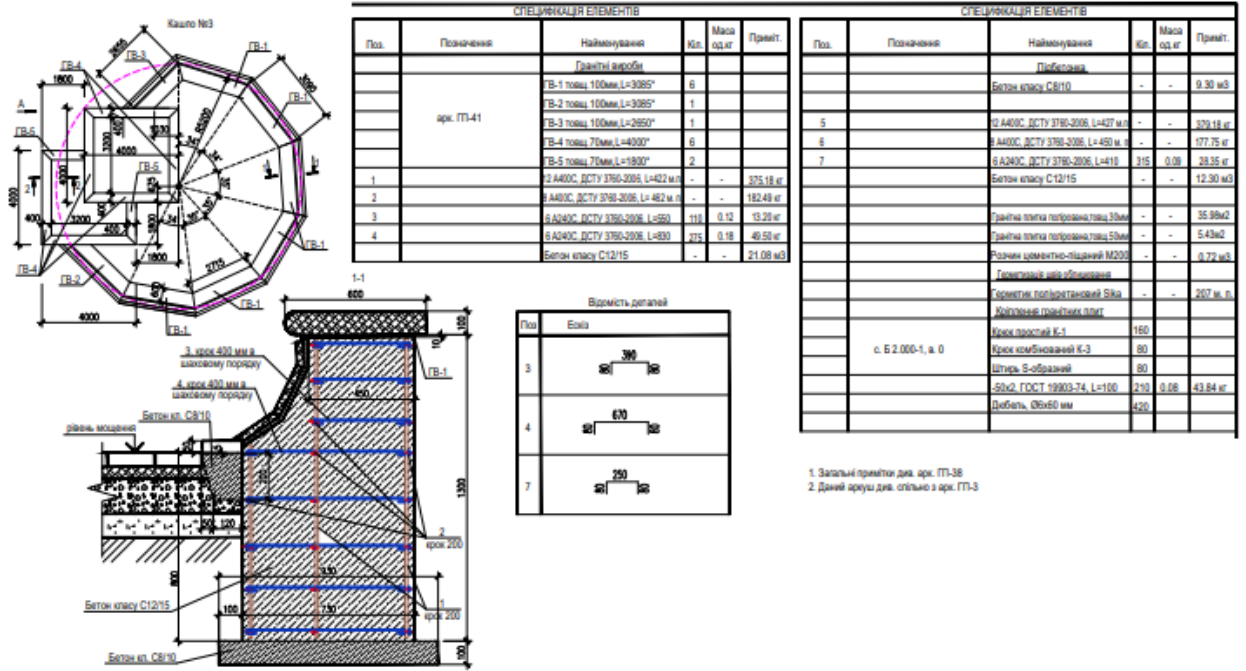

Рис.31. Капшо №1. Переріз 1-1

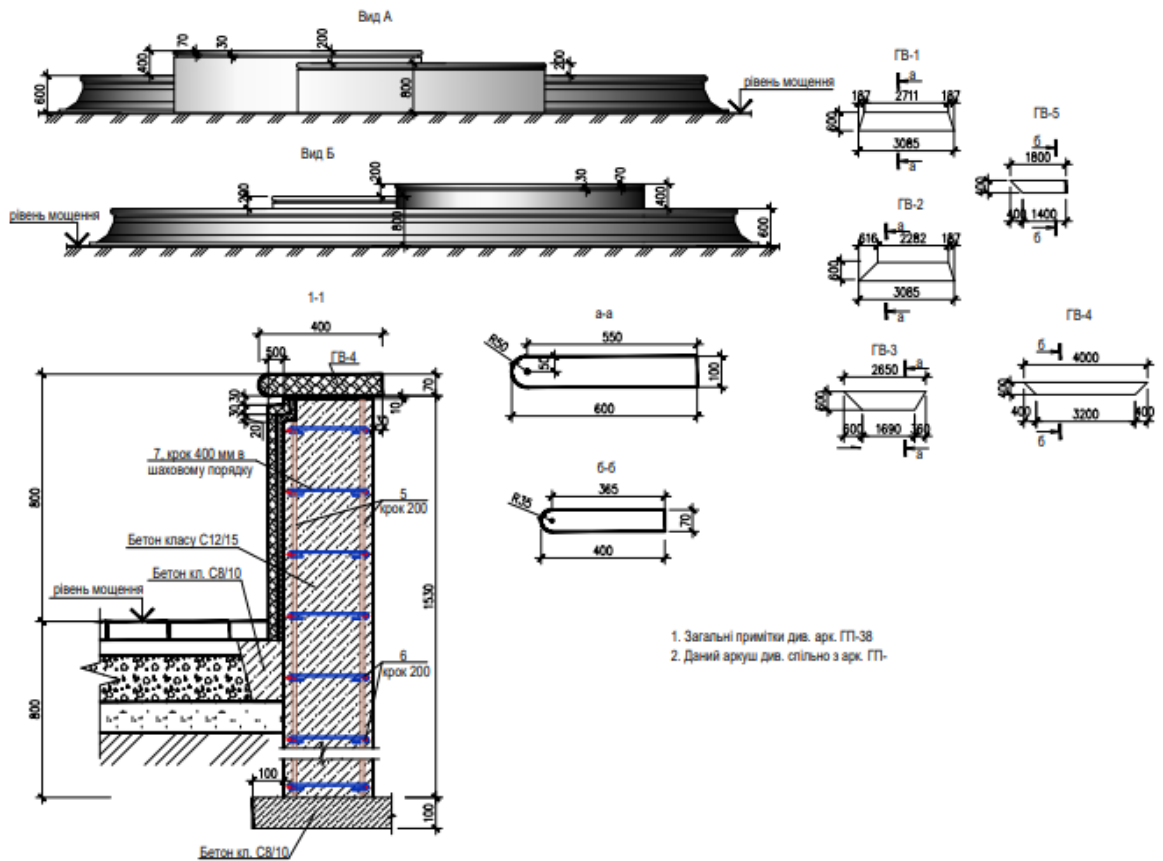

Рис. 32. Капшо №1 Загальний вигляд, переріз 2-2

Сходи №2, №3 влаштовані пандусами для маломобільних груп населення (МГН). Пандус виконується з ухилом 1:12,5, облаштований поручнями з двох боків, розворотною площадкою 1,5 x 1,5 м. Покриття пандусів передбачено з термообробленої гранітної плитки 400 x 400 мм товщиною 30 мм по бетону класу С12/15 армованому сіткою з арматури 10 А240С з вічком 150 x 150 мм по утрамбованому ґрунту. Місце для влаштування ялинки виконується з залізобетонних кілець по плиті днища та перекриття згідно серії 3.900.1-14, в. 1.

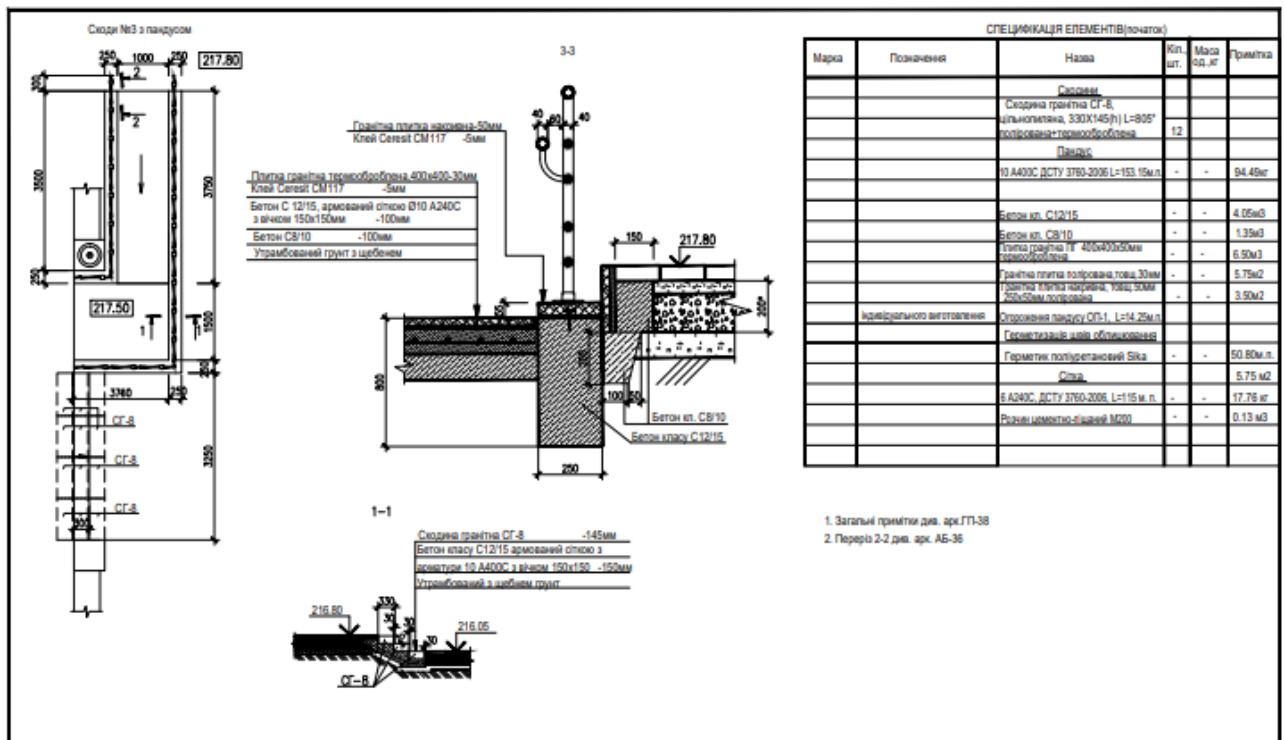

Рис. 33. Сходи № 3 з пандусом

3.1.7. Інженерне обладнання та пожежні вимоги

Водопровідні мережі. Під час реконструкції площі Соборності в м. Умань робочою документацією передбачається прокладання міської водопровідної мережі Ø63 до технологічної камери з врізанням в існуючу міську водопровідну мережу Ø150 мм. На місці підключення влаштовується водопровідний колодязь із збірних з/б елементів Ø1000 мм із запірною арматурою. Тиск в міській водопровідній мережі становить 2,5 атм. Водопровідна мережа прокладається із поліетиленових технічних труб SN8 ПЕ Ø63x3,6 мм PN=6,0 атм згідно ТУ У

В.2.7-25.2-332926466-003:2006 ТОВ "Євротрубпласт". В місці перетину водопроводом існуючого кабеля зв'язку траншею копати вручну в присутності представників зацікавлених організацій. Поливальний водопровід. Передбачається прокладання поливального водопроводу в зони зелених насаджень, що запроектовані на площі. В запроектованій технологічній камері розміром 2500x2000 мм розміщується водомірний вузол з лічильником води фірми SENSUS типу MT QN10 DN40 мм для вимірювання витрат води на поливання, а також розподільча гребінка з електромагнітними клапанами Ду25 мм і продувочним клапаном Ду40 мм. Запроектовані зелені насадження площі розподілені на 6 зон поливу. Для забезпечення подачі води та її припинення в кожену зону на розподільчій гребінці встановлюються електромагнітні клапани. На виході із технологічної камери та під проїжджою частиною водопровідні мережі кожної зони прокладаються на глибині 1,0 м від спланованої поверхні землі та у поліетиленових футлярах Ø63 мм.

Водопровідні мережі для поливання кожної зони запроектовані із поліетиленових технічних труб SN8 ПЕØ32x2- Ø25x2 PN=6,0 атм, прокладених на глибині 0,4 м. В кожний газон проектом передбачається виведення патрубків з заглушкою для підключення дощувачів. Підбір дощувачів для поливу буде виконаний спеціалізованою організацією по окремому проекту.

Спуск води з мережі поливального водопроводу на зимовий період здійснюється методом продувки стислим повітрям (від переносного компресора) мережі поливального водопроводу. На гребінці встановлюється продувочний клапан для підключення компресора для спорожнення системи поливу.

Електропостачання. Електропостачання сцени і новорічної ялинки, що проектується, передбачається від РУ-0,4 кВ ТП-144. По ступеню надійності і безперебійності електропостачання електроприймачі сцени і новорічної ялинки відносяться до III-ої категорій. Система заземлення TN-C-S. Напряга живлення трифазних електроприймачів - 380/220 В, однофазних – 220 В. Система напруги частотою 50 Гц з глухо заземленою нейтраллю. Для електропостачання і освітлення сцени біля підпірної стіни на металевій опорі встановити ящик GT 30-

30-15 з автоматичними вимикачами і розетками. Ящик повинен замикатися. Мережі живлення сцени і механізма, що вращає та відсвітлює новорічну ялинку, виконуються кабелями з алюмінієвими жилами відповідного розрахункового перерізу. Кабелі прокладаються в траншеї на глибині 0,7м від поверхні землі. При перетині з інженерними комунікаціями кабелі захистити ПВХ трубами.

Електроосвітлення. Електроосвітлення і підсвітка території площі виконується: - електроосвітлення - світлодіодними лампами потужністю 12 Вт на одно- і п'яти- ріжкових опорах індивідуального виготовлення з кабельним підведенням живлення; - підсвітка - ґрунтовими світильниками типу QUATTRO NFG 70 з металогалогеною лампою потужністю 70Вт , світлодіодними вбудованими світильниками типу NBR 42 LED потужністю 6,5Вт, світлодіодною стрічкою. Живлення та керування мережі зовнішнього освітлення та підсвітки передбачається від шафи керування зовнішнім освітленням типу УНО, яка розташовується на зовнішній стіні ТП-144.

Опори встановлюються в зеленій зоні на відстані 0,6 м від лицьової грані бортового каменю до зовнішньої поверхні опори. Відгалуження до світильників на опорах виконуються в щиток з'єднання та відключення типу ЩСО, який встановлюється в опорі. Розключення світильників запроектовано на два режими включення: вечірнє і нічне зовнішнє освітлення. Лінію зовнішнього освітлення запроектовано кабелем марки ВБбШв, який прокладається на глибині 0,7м від поверхні землі. При перетині з інженерними комунікаціями кабель захистити ПВХ трубою. Для забезпечення нормального рівня продуктивності праці і збереження в процесі експлуатації освітлювальних установок регламентованих нормами значень, їх кількісних і якісних показників для створення необхідної освітленості, передбачається чистка світильників в терміни, визначені затвердженими галузевими нормами.

3.2. Архітектурно-просторові рішення ревіталізованої площі Соборності в Умані

Площа Соборності в Умані – це важливий громадський простір, що включає в себе не лише саму площу, а й прилеглі вулиці, парки та пішохідні алеї. Це місце, де мешканці міста можуть прогулятися, відпочити, зустрітися з друзями та поспілкуватися. Тут люди відчують зв'язок з містом і один з одним, адже проводити час на площі має бути так само комфортно, як і вдома.

Площа Соборності служить осередком соціальних контактів і діалогу, формуючи особливу ідентичність уманчан. Щоб повноцінно виконувати свої функції, цей громадський простір повинен бути доступним, безпечним і різноманітним. Він має забезпечувати безперешкодний рух для всіх груп населення, пропонувати місця для зустрічей та відпочинку, а також підтримувати спонтанні або тимчасові форми використання, не вимагаючи оплати.

Доступність площі означає, що вона зручно розташована та легкодоступна (безбар'єрне середовище, близькість зупинок громадського транспорту). Безпека в даному контексті охоплює захист від автомобілів, сонця, вітру та злочинності – це може бути досягнуто через хороше освітлення та активність людей у просторі. Комфорт забезпечується якісним благоустроєм пішохідних доріжок, наявністю місць для сидіння та підтримкою чистоти.

Площа Соборності має стати місцем, яке сприяє соціалізації городян, реалізації принципів самоорганізації та суспільної відповідальності, створюючи позитивне середовище для всіх.

Рис. 34. Площа Соборності. Перспектива

Площа Соборності може пишатися якісним урбаністичним простором , де старе гармонічно співіснує з новим. Поряд зі старовинним костьолом Успіння Пресвятої Діви Марії тут розташовані Уманська міська та районна ради радянських часів, комфортні вуличні меблі, дитячий майданчик, зона для концертів та відпочинку

Рис. 35. Зона для виступів та концертів на площі Соборності

Фонтан на площі Соборності в Умані відіграє важливу містобудівну роль, органічно вписуючись у планувальну структуру міста. Форма та конструкція фонтана відповідає архітектурному стилю площі, а його композиційна вісь логічно підкреслює просторову організацію цієї території. Правильне розміщення фонтану в контексті площі та прилеглих скверів створює змістовні центри, забезпечуючи гармонію просторової структури і збагачуючи міське середовище.

Фонтан на площі Соборності не лише прикрашає простір, але й виконує утилітарну роль, пропонуючи мешканцям і відвідувачам можливість насолодитися коротким і затишним відпочинком. Вода, що струменить з фонтану, освіжає повітря, створюючи комфортні умови у спекотні дні, і покращує мікроклімат міста. Звуки води також допомагають знизити шумовий рівень, забезпечуючи комфортнішу атмосферу для пішоходів.

Композиційна роль фонтану включає врахування всіх естетичних принципів проектування. Конфігурація площі, форма і розмір фонтана сприяють створенню художнього образу, поєднуючи об'єм і простір в гармонійну систему. Фонтан має позитивний емоційний вплив на мешканців, вносячи естетичну цінність у міське середовище.

Художньо-архітектурна та естетична складові фонтану також важливі: зовнішнє оформлення, форма струменів і загальна естетика привертають увагу та вписуються в навколишнє середовище. Фонтан є домінантою площі, підкреслюючи її красу та візуальну привабливість, вносить різноманітність у пейзаж.

Для декоративної ролі фонтану на площі Соборності важливі як струменеві, так і скульптурні елементи. Струмені води є основним декоративним елементом, а кашпо, ліхтарі та зелень – гармонійно доповнюють водні потоки, створюючи цікаві композиції. Ефектні колірно-музичні фонтани, що реалізовані на площі, перетворюють фонтан на справжнє мистецьке шоу, синхронізуючи водні струмені з кольоровим освітленням і музикою, залишаючи незабутні враження у гостей та мешканців міста.

Рис. 36. Зона фонтану на площі Соборності

У напрямку до вулиці Європейської площа Соборності відокремлена від проїждої частини підпірною стінкою, яка у комплексі з рослинними композиціями декорує і частину від сторони площі і частину зі сторони вулиці Європейської.

Рис. 37. Підпірна стінка зі сторони вул. Європейської

Світловий дизайн площі. Площа Соборності в Умані є важливим громадським місцем, яке об'єднує людей. Вдало підібране освітлення зробило площу унікальною і привабливою для уманчан та гостей міста. Приємне й естетичне світлодіодне освітлення не тільки додає атмосфери, а й підвищує безпеку, запрошуюючи людей проводити тут більше часу, особливо у вечірній час.

Інноваційні рішення освітлення, такі як світлодіодні лампами потужністю 12 Вт на одно- і п'яти- ріжкових опорах індивідуального виготовлення з кабельним підведенням живлення; - підсвітка - ґрунтові світильники типу QUATTRO NFG 70 з металогалогеною лампою потужністю 70Вт, світлодіодні вбудовані світильники типу NBR 42 LED потужністю 6,5Вт, світлодіодна стрічка допомогли зробити площу Соборності привабливою для туристів і сприяти економічному розвитку міста, водночас зберігаючи ресурси та зменшуючи вплив на довкілля.

Рис. 38. Площа Соборності у вечірній час

Опори встановлюються в зеленій зоні на відстані 0,6 м від лицьової грані бортового каменю до зовнішньої поверхні опори. Відгалуження до світильників на опорах виконуються в щиток з'єднання та відключення типу ЩСО, який встановлюється в опорі. Розключення світильників запроектовано на два режими включення: вечірнє і нічне зовнішнє освітлення. Лінію зовнішнього освітлення запроектовано кабелем марки ВБШв, який прокладається на глибині 0,7м від поверхні землі. При перетині з інженерними комунікаціями кабель захистити ПВХ трубою. Для забезпечення нормального рівня продуктивності праці і збереження в процесі експлуатації освітлювальних установок регламентованих нормами значень, їх кількісних і якісних показників для створення необхідної освітленості, передбачається чистка світильників в терміни, визначені затвердженими галузевими нормами.

РОЗДІЛ IV

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

4.1. Загальна екологічна характеристика досліджуваного регіону

Для підготовки цього розділу використовувалися дані, наведені у «Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища в Черкаській області за 2019 рік», підготовленій Управлінням екології та природних ресурсів Черкаської обласної державної адміністрації, а також матеріали з «Екологічного паспорту Черкаської області за 2020 рік» і статистична інформація Головного управління статистики в Черкаській області, отримана за цільовими запитами.

Атмосферне повітря. Згідно з даними Головного управління статистики в Черкаській області, обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел в м. Умань протягом 2016–2020 років демонструють тенденцію до зростання. У 2020 році ці показники становили 243,3% від середнього рівня за згаданий період.

У 2020 році щільність викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на 1 кв. км склала 195,6 т, а обсяги викидів на одиницю населення — 97,6 кг, що відображає пропорційне зростання цих показників за роками .

Забруднення атмосферного повітря. Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря становлять значний ризик для здоров'я населення, сприяючи розвитку та ускладненню гострих і хронічних захворювань дихальних шляхів, бронхолегеневої системи, а також алергічних станів.

Водні ресурси. Місто Умань знаходиться в регіоні з обмеженими водними ресурсами. Артезіанські запаси Уманського родовища підземних вод не здатні повністю забезпечити потреби міста у питній воді. Власні джерела водопостачання задовольняють лише 30% від загальних потреб, тому основна частина води (до 80%) для КП «Уманьводоканал» закуповується у ТОВ «Білоцерківвода».

Водопостачання. Водопостачання міста Умань здійснюється комунальним підприємством КП «Уманьводоканал». Основним джерелом є покупна вода від ТОВ «Білоцерківвода». До місцевих водозаборів належать:

Олександрівський водозабір (9 діючих і 2 резервних свердловини, розташовані на півночі Умані);

Піківецький водозабір (24 свердловини, розташовані за 5–6 км на північний захід від Умані);

Кельманський водозабір (5 свердловин, що подають воду безпосередньо в мережу південно-східного району міста);

Городецький водозабір (3 свердловини на західній околиці міста, переведені в резерв);

Осташівський водозабір (9 з 10 свердловин перебувають у резерві через забруднення води нітратами);

Родниківський водозабір (2 свердловини в с. Родниківка, переведені в резерв);

Олександрівське водосховище – поверхневий водозабір з продуктивністю 1,5 тис. м³/добу, наразі виведений з експлуатації.

Водовідведення. КП «Уманьводоканал» транспортує господарсько-побутові стічні води, що надходять від населення, організацій та промислових підприємств, та проводить їх очистку на біологічних очисних спорудах у с. Собківка. Близько 52% мешканців Умані мають централізоване водовідведення, проте деякі райони (Міщанка, Лиса Гора, Софіївська Слобідка, Івангородське, Звенигородське передмістя) не каналізовані. Очищення стічних вод відбувається на каналізаційних очисних спорудах потужністю 36 000 м³/добу, що забезпечують механічну та біологічну очистку, доочищення та обробку осаду.

Екологічний вплив. Очищена стічна вода після КОС КП «Уманьводоканал» скидається в річку Уманка (басейн Південного Бугу). КП «Уманьводоканал» є основним водокористувачем-забруднювачем в місті, на його частку припадає понад 95% скидних вод, що створює додаткове екологічне навантаження на регіональні водні ресурси.

Природно-заповідний фонд та біорізноманіття. Географічне положення міста Умань у лісостеповій зоні обумовлює значне видове розмаїття флори і фауни. Фауна території міста представлена численними видами ссавців та птахів, що сприяє підтриманню екологічного балансу регіону.

Особливе багатство рослинного світу спостерігається в Національному дендрологічному парку «Софіївка» Національної академії наук України, розташованому на території м. Умань. Парк є унікальним осередком біорізноманіття, де зібрано значну кількість як місцевих, так і інтродукованих видів рослин, що становлять науковий та природоохоронний інтерес.

До компонентів довкілля міста Умань, які потенційно можуть зазнати впливу у зв'язку з реалізацією «Схеми розвитку системи теплопостачання міста Умань на 2021-2031 роки», належать, зокрема, атмосферне повітря та водні ресурси.

У процесі стратегічної екологічної оцінки (CEO) було ідентифіковано ключові екологічні проблеми міста та проведено SWOT-аналіз екологічної ситуації, результати якого наведено в таблиці 1.

Екологічні проблеми м. Умань стосовно даного ДДП

№ (рейтинг)	Проблема
1	Забруднення атмосферного повітря твердими пиловими частинками від вугільних котелень в центральній частині міста
2	Забруднення атмосферного повітря внаслідок неефективного використання паливо-енергетичних ресурсів при виробництві теплової енергії
3	Понаднормативні витрати теплоносія (води) при транспортуванні теплоносія по аварійних теплових мережах що призводить до збільшення використання паливо-енергетичних ресурсів і відповідно збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря
4	Понаднормативні витрати теплоносія (води) при транспортуванні теплоносія по аварійних теплових мережах що призводить до збільшення використання водних ресурсів

4.2. Очікувані впливи на навколишнє середовище, їх мінімізація та компенсація

Під час функціонування об'єкту за всіма напрямками впливів, у т.ч. на навколишнє природне середовище (клімат і мікроклімат, повітряне середовище, водне середовище, ґрунт, рослинний і тваринний світ), на навколишнє соціальне середовище, на навколишнє техногенне середовище рівень цих впливів буде знаходитись в межах допустимих норм. В процесі будівництва об'єкту на навколишнє середовище буде здійснюватися незначний вплив в допустимих межах, який, проте, буде мати тимчасовий характер та не погіршить умови життєдіяльності місцевого населення. Передбачених обмежень будівництва об'єкта планованої діяльності за умовами навколишнього природного, соціального, техногенного середовища немає. Передбачений обсяг інженерної підготовки території відповідає умовам безпеки навколишнього середовища.

2.2 Благоустрій і озеленення. Організація рельєфу Відповідно до існуючих норм, проектом передбачаються роботи по благоустрою території ділянки. План благоустрою території передбачає асфальтобетонне покриття частини вулиць Європейської та Незалежності і мощення бруківкою перехрестя, мощення кольоровою тротуарною бетонною плиткою площі Соборності та реконструкцію частини існуючого мощення тротуарною бетонною плиткою доріжок міського скверу. Планом благоустрою передбачено площадки для відпочинку жителів та гостей міста з відповідним обладнанням. Передбачається озеленення ділянки: захист і збереження існуючого озеленення; влаштування газонів та квітників на вільній від забудови і покриття території; посадку листяних дерев та чагарників; створення «сухого» саду. Збережена можливість проїзду пожежних машин на відстані 3-5 м від існуючих будівель та споруд і доступ пожежників у будь-яке приміщення. На території благоустрою передбачено розміщення 4 пожежних щитів з необхідним обладнанням: згідно пожежних правил повинно бути розміщено 1 пожежний щит на кожні 0,5 га території. Оскільки територія благоустрою складає 1,746 га, то $1,746:0,5=3,49$ — тобто 4 пожежних щита. Найближче пожежне депо знаходиться в м. Умань, по вул. Коломенській, 8/2 в

радіусі до 1 км від території площі Соборності, при нормативному радіусі обслуговування 3 км. Планом організації рельєфу передбачено незначне коригування рельєфу для організованого відведення поверхневих стоків від споруд, що проектується, та від існуючих споруд в сторону вулиць Європейської, Коломенської та Незалежності з використанням підпірних стінок, сходів та пандусів. Організація рельєфу передбачає: 22 05-17 – ЗПЗ ГП Аркуш 4 Зм. Кіл. № докум. Підпис Дата -прив'язку споруд об'єкту по вертикалі з визначенням абсолютних відміток по конструкціях споруд; - інженерну підготовку та планування території ділянки з урахуванням прилеглої території; - організацію відводу дощової та талої води по газону і покриттям від існуючих будівель та споруд. При розробці плану організації рельєфу за основу були прийняті абсолютні відмітки: - реперів топографічної підоснови; - верху існуючого покриття; - відмітки елементів та колодязів існуючих інженерних мереж, а також технологічні вимоги об'єкт

При проведенні будівельних робіт не допускати випуск поверхневої води з майданчика. Забороняється загазовувати оточуюче середовище, палити багаття, забруднювати ґрунт паливно-мастильними матеріалами, фарбами, розчинниками. Забороняється робота машин вхолосту. Відходи та сміття збирати в бункери-накоплювачі.

ВИСНОВКИ

Площі визначають і ідентифікують основний простір будь-якого міста і часто в кінцевому підсумку визначають його ідентичність. У міських структурах площі відрізняються високою функціонально-просторовою цінністю. Завдяки цікавому розташуванню площі часто стають вишуканими культурними об'єктами чи навіть витворами мистецтва. Він також функціонує як фон для багатьох подій і проектів; мистецького, комерційного чи розважального характеру. У певному сенсі квадрати забезпечують простір для

виконання багатьох різноманітних потреб – важливих як для індивідуального, так і для соціального розвитку. Протягом століть площі та ринки формували найважливіші частини міст. Ці місця стали символами, вітринами та детермінантами просторового розвитку міст. Разом із навколишньою архітектурою площі стали свідченням могутності та важливості. Середньовічні міста однозначно асоціювалися з його площами, адже саме тут проходили головні дороги. З плином часу на його території виникали нові архітектурні елементи, а інші зникали або трансформувалися. Таке накопичення представляє різні етапи розвитку міста. Століттями точилися дискусії щодо форм, можливих перетворень чи оновлення площ і цілих міст. Еволюція міського простору була нерозривно пов'язана зі змінами, тоді як зміни були пов'язані з критикою. Боротьба між бажанням зберегти історичні будівлі та запровадити нові структури, пристосовані до сучасних потреб і різних стилів життя, пов'язана з неминучим процесом розвитку міста. Однак це компроміс, який зазвичай перемагає, і відродження міст, яке спостерігається в останні роки, є найкращим доказом. Останнім часом архітектори, проектувальники та теоретики надали нескінченну кількість порад, ідей та вказівок щодо якості та дизайну громадського простору. Серед найбільш помітних були комерціалізація та глобалізація, які, як наслідок, призвели до свого роду стандартизації та повторюваності просторів у європейських містах, що перешкоджає можливості відрізнити одне від іншого. Тому для міст вкрай важливо знайти нові шляхи

диференціації від своїх конкурентів (Richards & Wilson 2001: 1931). Але як і чим квадрати можуть бути різними? Приклади можуть включати різноманітність вуличних меблів, фасадів і будівель, різноманітних заходів і учасників, а також різноманітність кущів, дерев і рослин (Regalo da Fonseca 2014: 9). Неоднорідність робить міський простір інтригуючим і привабливим, проте завжди потрібно підтримувати правильний баланс. Тим не менш, дослідження показують, що окрім благоустрою навколишнього середовища та фізичного дизайну, це доступність для всіх груп користувачів у поєднанні з єдиним компонентом громадського простору, який спонукає людей витратити час їхній час саме там. По суті, громадський простір має бути естетичним, захоплюючим, стійким, ефективним і корисним, щоб сприяти затримці, руху, зустрічам і взаємодії (Pasaogullari & Doratli 2004), і, як наслідок, діяти як індикатор якості міського громадського простору (Gehl 1987: 13). Ще одна тема, яка часто згадується в дослідженнях громадських місць, – це зелень.

Вирощування дерев і рослин у відкритих міських просторах підтримує здоров'я та допомагає громадянам щодня відновлювати зв'язок із природою.

Міська рослинність впливає на самопочуття людини через переваги, які він надає. Зелені зони в межах громадської площі сприяють естетиці навколишнього середовища, допомагають покращити якість повітря, зменшити рівень шуму, а також негативний вплив міських островів тепла. Нарешті, не слід забувати, що всі сторони зацікавлені в громадському просторі повинні брати участь у створенні його бачення, дизайні та проектуванні. Але найважливішим елементом усього процесу є користувачі та їхні очікування, оскільки громадський простір розробляється для них. Громадяни – це ті, хто збирається на міських площах, отже, здається, їх роль мати вирішальне значення при плануванні успішної громадської площі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України: монографія. К.: ТОВ «ВО «Юстиніан», 2013. 608 с.
2. Архітектура. Книга міст Західного регіону України. Міждисциплінарні дослідження у містознавстві. Львів, 1999. №379. С. 67–95.
3. Бабаєв В. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти. Харків : ХРІДУ НАДУ, 2004. 204 с
4. Бевз М. Жовква – ренесансне „ідеальне“ місто. Українська реалізація концептуальної ідеї з трактату П'єтро Катанео. *Історична, мистецька, архітектурна спадщина Жовкви. Проблеми охорони, реставрації, використання.* Жовква-Львів, 1998. С. 36–43;
5. Бевз М. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст: автореф. дис. ... д. арх: 18.00.01. Харків, 2004. 32 с.
6. Бистряков І. Проблеми формування сучасного господарського мегапростору України. *Економічний часопис.* 1999. Т. 1, № 9. С. 16–18.
7. Білоконь Ю. Проблеми містобудівного розвитку територій: навч. посіб. Київ, 2001. 68 с.
8. Білоконь Ю. Типологія містобудівних об'єктів. Київ: Укрархбудінформ, 2001. 68 с
9. Вечерський В. До історії формування методики пам'яткоохоронних досліджень старовинних міст в Україні. *Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень.* Вип.2. К.: АртЕк, 2006. С. 214–242.
10. Габрель М. М. Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України): автореф. дис. ... д. т. н.: 05.23.20. К., 2002 р. 36 с.
11. Габрель М. Показники та методи оцінки змін якості міського простору. *Містобудування та територіальне планування.* 2013. № 49. С. 140–149.

12. Габрель М. Просторова організація містобудівних систем. Київ : дім А.С.С., 2004. 400 с.
13. Габрель М., Габрель М. Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень : навч. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2016. 284 с.
14. Гусаков В., та ін. Регулювання використання і забудови територій населених пунктів (зонінг). Зміст та методика : довід. : підручник. Київ, 1996. 85 с.
15. Дьомін М. Актуальні проблеми пам'яткоохоронної діяльності в Україні. *Мистецькі обрії*, 2004. К.: Компас, 2005. Вип. 7. С. 263 –268.
16. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини / О. М. Сердюк, Т. А. Бобровський, Л. М. Кириленко. Чернігів: ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011 796 с.
17. Зеленецький Я. Створення та розвиток просторового планування Більська Підляського в XIV–XVIII ст. In *Studia Podlaskie*; Інститут історії Варшавського університету, філія в Білостоці: Білосток, Польща, 1990. Том 1. С. 47–70.
18. Іваночко У. Розвиток архітектурно-планувальної структури міст Галичини в умовах урбанізаційного процесу 1772–1918 рр. Дисерт....канд.арх. Львів, 2004. 394 с.
19. Каплінська М. В. Проблеми регенерації ринкової площі м. Городка. *Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. 2012. № 728. С. 155–163.
20. Карпенко П. Основні методи містобудівної оцінки території. *Містобудування та територіальне планування*. 2010. № 37. С. 188–202.
21. Кравцов С. Планування ринкових площ Західного регіону України. *Вісник інституту “Укрзахідпроектреставрація”*. Львів, 1993. Ч. 1. С. 14–16.
22. Кравцов С. Містобудівельні принципи XVII – XVIII ст. в плануванні. Івано-Франківська. Обласна науково-практична конференція присвячена 325-річчю заснування міст а Івано-Франківська: Тези доповідей. Івано-Франківськ. 1987. С. 145–146.

23. Лесик О. В. Принципи реставрації пам'яток архітектури. Традиції та новаторство. *Дослідницькі та науково-методичні праці*. К.: Українська академія мистецтва. Вип. 21. С. 97–104.
24. Лозинський Р. Урбанізація Галичини у часі і просторі. *Незалежний культурологічний часопис "І"*. Львів, 2005. № 36. С. 35–40.
25. Лукомський Ю., Петрик В. Міста Галицького князівства. Книга міст Галичини. Архітектура. *Вісник Державного університету "Львівська політехніка"*. Львів, 1999. № 379. С. 43–52.
26. Мельниченко Б. Б. Політико-правові перетворення в Центрально Східній Європі наприкінці ХХ ст. Львів, 2012. 204 с.
27. Мироненко В. Ергономічні засади архітектурного проектування (теоретико-методологічний аспект). Харків : Основа, 1997. 112 с.
28. Наролевська, Е. Ратуша в Більську Підляському. Історія, перетворення та збереження. *Охоронний вісник Білостоцького воєводства*; Воєводське відділення PSOZ у Білостоці: Білосток, Польща. 1997. С. 95–118.
29. Омеляненко М. Методологічні основи нормування елементів міського середовища : дис. ... д-ра техн. наук : 05.23.20. Київ, 2005. 201 с.
30. Осиченко Г. Аспекти аналізу міського середовища. *Містобудування та територіальне планування*. 2013. № 49. С. 395–404.
31. Петришин Г. Характерні риси формування панорами міст західної України. *Вісник НУ "Львівська політехніка"*. Львів, 2011. № 716. С. 217–225.
32. Петришин Г. Історичні архітектурно-містобудівні комплекси: наукові методи дослідження. Л. : Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2006. 212 с.
33. Пілашевська, З.; Kubiak, J. Bielsk Podlaski, Białystok Voivodeship, Historical and Urban Study for the City Spatial Development Plan; Філія ПП ПКЗ у Варшаві: Варшава, Польща, 1975
34. Плешкановська А. М. Функціонально-планувальна оптимізація використання міських територій : Монографія. Київ : Ін-т Урбаністики, 2005. 190 с.

35. Рибчинський О. Ідеологічне підґрунтя формування архітектури ратуш у містах Західного регіону України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2004. № 505: Архітектура. С. 146–149.
36. Ричков П. Плани Луцька в фондах Російського державного історичного архіву. *Збірник наукових праць "Старий Луцьк"*. Вип. 5. Луцьк, 2009. С. 171–186.
37. Ричков П. Ринкові площі міст Волині XV–XIXст. Архітектурно-планувальні вирішення. *Тезиснаук. конф. По атласу історії культури Волинської обл.* Луцьк: ЛДП, 1991. С. 32–35.
38. Сингаївська О. Інформаційне забезпечення процесів управління розвитком містобудівних систем : дис. ... дра техн. наук : 05.23.20. Київ, 2013. 201 с.
39. Сосса Р. Історія картографування території України: Підручник. Київ: Либідь, 2007.
40. Томецька, Б.; Янковська, М.; Małofeejew, I. Kleszczele, Білостоцьке воєводство. Історико-містобудівне дослідження для Плану просторового розвитку Клещеля; ПП ПКЗ у Білостоку: Білосток, Польща, 1980
41. Топилко С. Архітектурно-планувальна структура містечок Галичини, закладених у другій половині XVI – XVII століттях. Дисерт....канд.арх. Львів, 2003. 163 с.
42. Топилко С. До питання розпланування ренесансних містечок Галичини. *Вісник Держ. ун-ту "Львівська політехніка"*. 1999. № 379. С. 193–195.
43. Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними. Київ : Нашформат, 2018. 320 с.
44. Чапська, А. Об'ємне планування та пам'ятки архітектури Більська Підляського. *Białystockczyzna*, 1990. 4, С. 1–3.
45. Чапська, А. Принципи розміщення барокових споруд у підляських містах від середини XVII до XVIII ст. В *Rocznik Białostocki* ; Музей у Білостоку: Білосток, Польща, 1970. Том 9.
46. Ясінський М. Архітектурно-просторовий розвиток Рогатина. *Вісник Укрзахідпроектреставрація*. Львів-2008. №18. С. 268–279.

47. Barącz Ks. Sadok. Pamiątki Buczackie. Lwów, 1882. 168 s.
48. Barącz Ks. Sadok. Wolne miasto handlowe Brody. Lwów, 1865. 199 s.
49. Bursiewicz N. Regeneration of market squares in historic town centres: ideas, discussions, controversies. *Urban Development Issues*. 2018. Vol. 60.
50. Couch C. Urban Renewal: Theory and Practice. Palgrave Macmillan, 1990. 200 p.
51. Drexler I. Odbudowanie wsi i miast. Lwów. Warszawa. Kraków, 1921. 264 s.
52. Ginot B. Urban Regeneration in Europe: State of the Art and Perspectives. Goteborg, 2010. 57 p.
53. Harvey D. The Right to the City. *Divided Cities: The Oxford Amnesty Lectures* / ed. R. Scholar. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 83–103.
54. Jokilehto J. A History of Architectural Conservation: D. Phil. Thesis. York, 1986. 466 p.
55. Jokilehto J. Conservation Principles in the International Context. *Conservation Principles, Dilemmas and Uncomfortable Truths* / edited by A. Richmond and A. Bracker. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2009. P. 7–83.
56. Jokilehto J. Preservation Theory Unfolding. *Future Anterior*. 2006. Vol. 3. No 1. P. 1–9.
57. Kohn M. Brave New Neighborhoods: the Privatization of Public Space. New York – London: Routledge, 2004. 189 p.
58. Kosieradzki, H. *Bielsk Podlaski. Історія міста*; Муніципальна національна рада, голова міста Бельськ-Подляський: Більськ-Подляський, Польща, 1987 p.
59. Kostof S. The City Assembled: the Elements of Urban Form Through History. London: Thames & Hudson Ltd, 2005. 315 p.
60. Kühnel A. Zasady budowy miast małych i miasteczek. Lwów, 1918. 208 s.
61. Mayer H. Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World. *Journal of Urban Affairs*. Vol. 28. No. 4. P. 321–334.
62. Owerczuk Al. Wooden Buildings in Market Squares of Polish Small Towns: Bielsk Podlaski and Kleszczęle. The Issue of Preserving and Restoring Historical

Values of Market Spaces. *Sustainability*, 2021. 13(12).
<https://doi.org/10.3390/su13126779>

63. Planning and Cities / Gen. Ed. G. R. Collins. V. 1–13.

64. Psarra S. Architecture and Narrative: the Formation of Space and Cultural Meaning. London New York: Routledge, 2009. 285 p.

65. Ruskin J. The Seven Lamps of Architecture. New York, 1857. 186 p.

66. Schneider A. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, hydrograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym etc. Kraków, 1873. 74 s.

67. White W. H. City: Rediscovering the Centre. Philadelphia:University of Pennsylvania Press, 2009. 388 p.

68. White W. H. The Social Life of Small Urban Spaces. Washington, 1980. 125 p.

69. Zachwatowicz J. Stare Miasto Warszawa wraca do życia. *Ochrona Zabytków. Warszawa*. 1953. № 6/2-3 (21-22). S. 73–77.